

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická
Katedra občanského práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Práva a povinnosti manželů

Jana Venderová

Plzeň, 2016

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická
Katedra občanského práva

Studijní program Právo a právní věda
Studijní obor Právo

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Práva a povinnosti manželů

Zpracovala: Jana Venderová
Vedoucí práce: JUDr. Miroslav Kalný, Ph.D.
Katedra občanského práva
Fakulta právnická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň, 2016

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Práva a povinnosti manželů“
vypracovala samostatně a s použitím uvedené literatury a pramenů.

V Praze, dne 22. 3. 2016

Touto cestou bych ráda poděkovala JUDr. Miroslavu Kalnému, Ph.D., za odborné vedení mé práce, za poskytnutí cenných rad a za projevenou ochotu při zpracování této práce.

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Manželství.....	4
2.1 Charakteristika manželství.....	4
2.2 Účel manželství	5
2.3 Vztah manželství a rodiny	6
3. Úprava osobních vztahů mezi manžely	8
3.1 Povinnost vzájemné úcty	11
3.2 Povinnost žít spolu.....	12
3.3 Povinnost věrnosti	13
3.4 Povinnost vzájemně respektovat svou důstojnost.....	15
3.5 Povinnost vzájemné podpory.....	16
3.6 Povinnost udržovat rodinné společenství	17
3.7 Povinnost vytvářet zdravé rodinné prostředí	17
3.8 Povinnost společně pečovat o děti	19
3.9 Informační povinnost.....	19
3.10 Povinnost brát zřetel na zájem rodiny	20
4. Vyživovací povinnost mezi manžely	21
4.1 Vyživovací povinnost obecně.....	21
4.2 Specifika vyživovací povinnosti mezi manžely	24
4.3 Vznik a zánik vyživovací povinnosti mezi manžely	27
4.4 Rozsah vyživovací povinnosti	28
4.5 Soudní určení výživného	28
4.6 Vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely	30
5. Jednání manželů.....	33
5.1 Zastoupení.....	33
5.2 Jednání manželů v záležitostech rodiny	36
6. Rozhodování o záležitostech rodiny	39
7. Uspokojování potřeb rodiny	41
7.1 Rodinná domácnost	41
7.2 Rodinná domácnost a faktická odluka	42
7.3 Uspokojování potřeb rodiny ve vztahu k vyživovací povinnosti	45
7.4 Obvyklé vybavení rodinné domácnosti	46
8. Bydlení manželů	48
8.1 Pojem obydlí.....	48

8.2	Právní důvody bydlení manželů	49
8.3	Ochrana rodinné domácnosti	51
8.4	Ochrana proti domácímu násilí.....	53
8.5	Dohoda o odděleném bydlení manželů.....	54
8.6	Bydlení po zániku manželství.....	55
9.	Závěr	57
10.	Resume	59
11.	Přehled použitých pramenů	60
12.	Přílohy	66

1. Úvod

Francouzský spisovatel André Maurois popsal manželství v jednom ze svých citátů jako „*zvláštní směs lásky, přátelství a úcty*.“ Z právního hlediska však tyto aspekty manželství nejsou podstatné. Právo se dívá na manželství pouze jako na soubor právních vztahů mezi dvěma osobami, které se rozhodly do institutu manželství vstoupit. Spíše než na vzájemných citových vazbách staví právo manželství na principu rovnosti a solidarity.

Důležitost manželských vztahů lze spatřovat už ve skutečnosti, že manželé tvoří základ nových rodin. Důkazem toho je i dlouholetá tradice uzavírání manželství. Je jedním ze stěžejních pilířů rodinného práva i rodinného života. Zároveň se s ním každý setkáváme v běžném životě a svým způsobem každého z nás i ovlivňuje.

Téma „*Práva a povinnosti manželů*“ jsem si zvolila zejména proto, že i v dnešní době ještě stále věřím v účelnost manželství a s touto problematikou bych ráda pracovala i v budoucnu. Často se setkávám s názory, že manželství není ničím jiným, než dobrovolnou destrukcí vlastního soukromého života a tuto tezi bych ráda vyvrátila s poukázáním na právní normy, jejichž cílem je tomuto předcházet.

Hlavním úkolem této práce je zhodnotit manželství v jeho obsahu, jako soubor vzájemných práv a povinností manželů, kteří se dobrovolně oddali tomuto svazku. Vzhledem k požadovanému rozsahu práce se budu věnovat pouze osobním a osobně-majetkovým vztahům, které tvoří základ manželství jako společenského soužití. Majetkové uspořádání manželů je tématikou velmi rozsáhlou a pro účely této práce ji vnímám jako podřadnou, protože podstatou manželství není uspořádání majetku, ale zcela jiné hodnoty. Zároveň je mým úkolem zhodnocení samotné právní úpravy vztahů mezi manžely a propracovanosti jednotlivých ustanovení. S příchodem občanského zákoníku účinného od 1. 1. 2014 přišla i řada změn v oblasti rodinného práva, z nichž se řada z nich projevuje i v právní úpravě manželství. Práce se věnuje současné úpravě manželských vztahů se snahou vytyčit nejdůležitější změny a důvody, které k těmto změnám vedly. Přestože by

manželství mělo být založeno na vzájemném porozumění a harmonii soužití, stále se vyskytují konflikty, které je třeba řešit tak, aby negativní dopad na rodinu byl co nejvíce minimalizován. Otázkou k posouzení zůstává, zda je současná právní úprava opravdu efektivní a zda napravila nedostatky úpravy minulé. Vzhledem k tomu, že změny v některých oblastech manželského práva nenastaly nebo nejsou tak výrazné, mohu vycházet i z neaktuální literatury.

Druhá kapitola je věnována stručnému představení manželství, co se týče jeho pojmu a náležitostí. Pojednává také o vzájemném vztahu manželství a rodiny, který zakládá manželům práva a povinnosti vůči této rodině. Zabývá se i účelem manželství, který v něm spatřuje zákonodárce a na který navazuje právní úpravu vzájemných vztahů.

Třetí kapitola detailně zpracovává jednotlivé vzájemné osobní povinnosti manželů, které vycházejí z právem uznávaných hodnot. Problematika právních povinností spočívá v jejich faktické nevynutitelnosti, jelikož snaha o jejich vynucení naráží na základní lidská práva, která nemohou být rušena.

Následující kapitola se věnuje vyživovací povinnosti mezi manžely, která je specifická zejména tím, že sleduje jiný účel, než ostatní formy vyživovací povinnosti. Další výjimečností je, že se uplatní prioritně před všemi ostatními formami. Reflektuje solidaritu manželů a staví manžela do pozice prvního subjektu, který má zajistit požadovanou životní úroveň. Objasňují také, ke kterým skutečnostem soud přihlíží při stanovení rozsahu výživného a účel stanovené ekvivalence mezi majetkovým a nemajetkovým přispíváním do rodiny. Zánikem manželství však povinnost postarat se o životní potřeby manžela nutně nekončí, potřeby oprávněného ex-manžela jsou zajišťovány z institutu vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manžely a to za splnění určitých podmínek.

Pátá kapitola řeší problematiku jednání manželů, kteří disponují právem zastupovat druhého manžela a zavazovat jej, a to jak v záležitostech rodiny, tak v jeho osobních záležitostech. Objasňuje, kdy je možné postupovat bez druhého manžela, a kdy je třeba jeho součinnost, aby právní jednání bylo platné.

Šestá a sedmá kapitola se věnují právům a povinnostem manželů ve vztahu k rodině. Občanský zákoník účinný od 1. 1. 2014 v této oblasti přichází s řadou potřebných novinek v podobě ochranných ustanoveních, která mají chránit zájem nezletilých dětí i manžela v situaci, kdy dochází ke zjevnému narušení manželského vztahu.

Poslední kapitola obsahuje problematiku bydlení manželů. Právo ke společnému domu nebo bytu plyne z různých právních titulů. Pokud jeden z manželů nedisponuje výhradním právem ke společnému obydlí, může mu za daných situací vzniknout odvozené právo na bydlení. Tato část práce se věnuje i soukromoprávní ochraně, kterou zákon přisuzuje rodinné domácnosti.

2. Manželství

Abychom mohli rozebrat a pochopit problematiku manželských práv a povinností, je nutné si předem osvojit pojem manželství v jeho nejzákladnějších otázkách. Musíme si odpovědět na otázku, co je to vlastně manželství a k čemu slouží? A jak se liší od jiných forem lidského soužití?

2.1 Charakteristika manželství

Zákonodárce charakterizuje manželství jako trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem podle zákona¹ a to uzavřením sňatku za daných podmínek. Důraz je kladen na rozdílnost pohlaví, která je klíčovým předpokladem pro uzavření manželství. Obdobným institutem pro osoby stejného pohlaví, které chtějí svůj vztah legálně stvrdit, je institut registrovaného partnerství se samostatnou právní úpravou. Tento se však od manželství liší zejména účelem a zároveň i menším rozsahem práv a povinností.² V obou případech platí požadavek monogamie.

Trvalost svazku však nelze chápat pouze jako doživotní závazek, vzhledem k tomu, že manželství lze ukončit i rozvodem, a to za života obou manželů. Obecně se však považuje uzavření manželství jako vůle vstoupit do manželského svazku zároveň v něm setrvat, vycházíme-li z účelu uzavření manželství.³

Manželství je vztahem nejen právním, ale také společenským, majetkovým a zpravidla emocionálním. Citové zázemí je po účely manželství důležité zejména z důvodu vytvoření příjemného domácího prostředí a plnění emocionální funkce rodiny. Vzájemná náklonost manželů sice není v občanském zákoníku nikde výslovně stanovena jako podmínka pro uzavření manželského svazku, ale nepřímo můžeme odvodit z povahy a účelu manželství, že by měla být přítomna. Docílit harmonického prostředí vhodného pro rodinu i samotné manžele lze bez citových

¹ § 655 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník“).

² Například nevzniká automaticky společné jmění partnerů, společná odpovědnost za závazky, ale vzniká povinnost vyživovací (zákon č. 115/2006 Sb., zákon o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů).

³ Existují výjimky v podobě osob využívajících institut manželství jako ekonomický nástroj a uzavírající manželství za zcela jiným účelem, než které občanský zákoník předpokládá. Zejména se bude jednat o získání společenských i právních výhod, které jsou manželům poskytnuty.

pout jen velmi obtížně. Absence citové vazby je důvodem pro rozvrat a možný následný rozvod manželství a mohla by negativně ovlivnit rodinu po psychické stránce a po stránce její funkčnosti.

2.2 Účel manželství

Účelem manželství je dle zákona založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.⁴ Výchova dětí spočívá jak ve výchově dětí vlastních, tak i nevlastních. Uzavřením sňatku tak manžel získává právo a zároveň i povinnost výchovy dětí druhého manžela, pokud dítě žije v rodinné domácnosti společně s manžely. Manželství má sloužit jako nástroj pro vytvoření vhodného prostředí pro rodinu a její funkce, „*kterými jsou funkce biologická (reprodukční), materiální, výchovná a emocionální,*“⁵ Musíme však brát v úvahu také manžele, kteří děti nemají či je ani neplánují, ať už z vlastního rozhodnutí nebo se potýkají s problémem neplodnosti. Absence potomků proto nemůže automaticky znamenat, že dané manželství neplní svůj účel. Zřejmě z tohoto důvodu do účelu manželství zákonodárce přidává vzájemnou podporu a pomoc a právě toto by se mělo považovat s ohledem na bezdětné páry za stěžejní účel manželského svazku. Zároveň se důvody a účel manželství během jeho trvání mohou měnit, tudíž opět není na místě definovat hlavní účel manželství pouze jako založení rodiny a řádnou výchovu dětí, jak tomu bylo do 31.12. 2013.⁶

Zákonná úprava manželství jej má odlišit od ostatních forem soužití, kterými jsou registrované partnerství a nesezdané soužití, jinak také faktické soužití, tedy vztah mezi druhem a družkou. Za účelem zjištění názoru veřejnosti na institut manželství byl proveden výzkum mezi 50 respondenty ve věku 19-35 let, kteří byli dotázáni, zda shledávají manželství potřebným institutem pro lidské soužití. Z odpovědí vyplývá převažující názor, že uzavřít manželství není potřebné a že jeho účelu lze dosáhnout i mimo manželský svazek. Z 50 respondentů pouhých 8 odpovědělo, že manželství shledává pro společné soužití potřebným.⁷ Důvodem

⁴ § 655, občanský zákoník.

⁵ Rozdělení podle VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK, *Aplikovaná sociální psychologie*. Vyd. 1. s. 326 Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-269-6.

⁶ 1. 1. 2014 nabyl účinnosti občanský zákoník, který zrušil platnost zákona č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, již v neplatném znění (dále jen „zákon o rodině“)

⁷ Viz příloha č. 1

mohou být obavy o majetek vzhledem k institutu společného jmění manželů, které bychom mohli považovat za zbytečné, jelikož zákon umožňuje modifikaci společného jmění smlouvou či úplné oddělení majetku v režimu odděleného jmění. Dalším důvodem může být také problematika případného ukončení manželství rozvodem a možné komplikace při rozvodovém řízení.

Osobní vztahy nesezdaných párů zákon neupravuje, řídí se pouze morálními pravidly. Souhrn výhod, které právní řád přiznává nesezdaným párům, je v poměru proti manželským výhodám velmi nepatrný.⁸ Pro porovnání například v dědickém řízení figuruje druh či družka jako osoba, která žila se zůstavitelem nejméně po dobu 1 roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a z tohoto důvodu pečovala o společnou domácnost nebo byla odkázána výživou na zůstavitele. V dědické posloupnosti se poprvé objevuje až ve druhé třídě dědiců, kdežto manžel již ve třídě první.⁹ Výhody a ochrany, které zákonodárce poskytuje výlučně manželům, nesezdané páry nemohou požívat. Už jen proto je institut manželství významný a neměl by být brán na lehkou váhu. Vzhledem k posílené ochraně druhého manžela také v dnešní moderní době můžeme považovat manželství za jakousi nadřazenou formu soužití.

Uzavření manželství způsobuje právní následky nejen ve statusové otázkách, ale i v otázkách majetkových. Specifická práva a povinnosti manželů poskytují ochranu nejen manželům, ale i celé rodině. I zde platí princip ochrany slabší strany, konkrétně slabšího manžela a to především po majetkové stránce. Zvláštní ochrany požívají v souvislosti s manželstvím děti. O konkrétních právech a povinnostech pojednávají následující kapitoly.

2.3 Vztah manželství a rodiny

V současném právním řádu nenajdeme obecně platnou definici rodiny. Různé právní předpisy taxativně vymezují osoby, které do rodiny zahrnují, ovšem

⁸ ŠÍNOVÁ, Renáta a Ondřej ŠMÍD. *Manželství*, Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-7502-046-8.

⁹ Srov. § 1635 a 1636, občanský zákoník

pouze pro potřeby takového předpisu.¹⁰ Rodinu můžeme chápat v užším smyslu – jako vztahy rodičů a dětí, nebo v širším smyslu – vztahy mezi veškerým příbuzenstvem. Z právního hlediska je příbuzenství vztahem osob založeným na pokrevním poutu, nebo vzniklý osvojením¹¹, které pokrevní pouto nahrazuje. Manželství tedy na příbuzenství nemá žádný vliv.

Opačně je tomu však v případě švagrovství, jehož osud je zcela závislý na vzniku a trvání manželství, s výjimkou zániku manželství smrtí (resp. i prohlášením za mrtvého). Jedná se o vztah příbuzných jednoho manžela k druhému manželovi. Zákon presumuje vyvratitelnou domněnkou, že sešvagřené osoby jsou zároveň považovány za osoby blízké.¹² Staví tedy sešvagřené osoby na úroveň obdobnou rodinným vztahům, avšak ponechává prostor pro různorodost vztahů mezi jednotlivci tím, že umožňuje vyvrácení skutečnosti, že osoba sešvagřená je zároveň osobou blízkou. Jedná se o vyvratitelnou právní domněnku. Zanikne-li manželství smrtí jednoho z manželů, švagrovství tím nezaniká.¹³ Důležitost tohoto ustanovení vyplývá zejména pro rodinný závod, který podléhá speciální úpravě vůči ostatním obchodním závodům a jehož právní úprava je postavena právě na rodinných vztazích, tj. příbuzenství a švagrovství.

Pro účely manželství jsou však důležité pouze vztahy mezi rodiči a dětmi, přičemž není dáno, že rodiče dítěte musejí být sezdáni. Občanský zákoník operuje často s pojmem „rodina“ bez toho, aby určil, které osoby do rodiny zahrnuje. Vzhledem k tomu, že jako účel manželství uvádí založení rodiny, lze důvodně předpokládat, že za rodinu považuje pouze manžele a jejich děti. Toto vymezení je důležité hlavně pro povinnost manžela přispívat na potřeby rodiny, rozhodování záležitostí rodiny a obstarávání záležitostí rodiny. Jisté vymezení rodiny používá zákonodárce v ustanovení § 700 občanského zákoníku o rodinném závodu, kde taxativně uvádí jako členy rodiny manžele, jejich příbuzné až do třetího stupně a osoby sešvagřené až do druhého stupně. *„Stupeň příbuzenství mezi dvěma osobami se určuje podle počtu zrození, jimiž v linii přímé pochází jedna od druhé*

¹⁰ Například § 187 zákona č. 262/2006, zákoník práce, pro účely poskytování cestovních náhrad považuje za člena rodiny, manžela, partnera, vlastní dítě, osvojence, dítě svěřené zaměstnanci do pěstounské péče nebo do výchovy, vlastní rodiče, osvojitele, opatrovníka a pěstouna.

¹¹ § 771 občanský zákoník.

¹² § 22 občanský zákoník.

¹³ § 774 občanský zákoník.

a ve vedlejší linii obě od svého nejbližšího společného předka.“¹⁴ Stupeň sešvagření osob je stejný jako stupeň příbuzenství osob. Pro účely manželství je však vhodnější přiklonit se k charakteristice rodiny tvořené pouze z manželů a jejich dětí.

Vztah manželství a rodiny spočívá tedy zejména ve vzniku švagrovských vztahů a v povinnostech manželů vůči své rodině ve smyslu druhého manžela a dětí.

3. Úprava osobních vztahů mezi manžely

O manželství jistě existují různé představy, co se týče osoby manžela i společného manželského života. Každý manželský pár vytváří vlastní podmínky pro společné soužití a není možné stanovit konkrétní pravidla pro fungující manželství. Zákon však vymezuje alespoň základní chování v osobní sféře, které se od manželů očekává.

Manželé mají podle § 687 občanského zákoníku tyto povinnosti:

- povinnost vzájemné úcty
- povinnost žít spolu
- povinnost věrnosti
- povinnost vzájemného respektování důstojnosti
- povinnost vzájemné podpory
- povinnost udržování rodinného společenství
- povinnost vytvářet zdravé rodinné prostředí
- povinnost společně pečovat o děti

Tyto povinnosti jsou postaveny především na morálních základech. Jejich specifčnost spočívá také v tom, že jako povinnosti čistě osobního charakteru je nelze převést ani dělit, na rozdíl od práv a povinností majetkového charakteru. Vznikají současně s uzavřením manželství a zanikají s jeho zánikem. Jejich plněním můžeme předpokládat existenci fungujícího manželství.

¹⁴ § 773 občanský zákoník.

Výčet povinností osobního charakteru pak zákon doplňuje o informační povinnost manžela a povinnost brát zřetel na zájem rodiny. Tyto povinnosti najdeme ve zvláštních paragrafech, a to v § 688 a 689.

Zároveň zákon proklamuje mezi oběma manžely rovnost práv a povinností,¹⁵ čímž odráží hodnoty současné moderní společnosti. Promítá tak rovnost muže a ženy, obsaženou v Listině základních práv a svobod v článku 3, do manželského svazku. V historii převážně najdeme právní i společenskou nadřazenost muže. Dodnes se v některých rodinách objevuje pojetí muže jako hlavy rodiny či jejího živitele, zatímco s ženou je počítáno jako s udržovatelkou domova a vychovatelkou dětí.¹⁶ Tato koncepce je však postupně překonávána a zákonodárce k ní ani nepřihlíží, jelikož stanovuje stejná práva a povinnosti manželů i ohledně záležitostí rodiny a rodinné domácnosti. Zákonná úprava manželství operuje pouze s neutrálním pojmem „manžel“, „druhý manžel“ nebo „jeden z manželů“, tudíž nerozlišuje muže a ženu a nestanovuje zvláštní práva nebo povinnosti pro každého zvlášť. Může se zdát, že ustanovení o rovnosti manželů je zbytečné, avšak bohužel ani v dnešní době se v manželských vztazích nejedná o samozřejmost a je tedy žádoucí tuto zásadu promítnout i do manželské problematiky.

Výše zmíněné manželské povinnosti reflektují obecnou představu o tom, jak by mělo vypadat zdravé manželství mezi mužem a ženou. Důvodová zpráva k občanskému zákoníku uvádí, že „*osobní vztahy mezi manžely ve své obecnosti, resp. abstraktnosti nejsou přímo vynutitelné*“, avšak neplnění těchto povinností může být obstojným důvodem pro rozvrat manželství a následný rozvod. Stejně tak neplnění těchto povinností může ovlivnit právní poměry manželů při rozhodování o výživném nebo o bydlení rozvedených manželů. Zákon však nestanoví žádné sankce při neplnění těchto povinností. Je tomu také proto, že donucení k jejich výkonu by bylo nemorální a ve většině případech i protiprávní. Například donucení jednoho manžela, aby žil s druhým by spočívalo v zásahu do soukromí, tedy do základního lidského práva. Ze stejného důvodu ani nelze nežádané chování manžela sankcionovat. V ještě extrémnějším případě by vynucení této povinnosti mohlo spočívat ve fyzickém donucení manžela, tedy v násilném dovedení

¹⁵ § 687 občanský zákoník

¹⁶ ŠÍNOVÁ, Renáta a Ondřej ŠMÍD. *Manželství*, s. 143, Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-7502-046-8.

a nastěhování manžela do společné domácnosti proti jeho vůli.¹⁷ Z hlediska nadřazenosti základních práv a svobod manžela jako jednotlivce je toto řešení nepřijatelné. Zároveň by vynucení těchto povinností nebylo účelné, jelikož donucení proti vůli manžela by mohlo způsobit prohloubení manželských problémů a důvodů, proč k porušení povinností vůbec došlo. Je-li manželství mezi mužem a ženou vážně narušeno po vztahové stránce, nepřísluší právu, aby řešilo manželské problémy svými prostředky a to zejména v situaci, kdy manželé nemají zájem ve svazku nadále setrvat.¹⁸

Na problematiku nevyvratitelnosti těchto povinností navazuje Vlastník s připomínkou, že důvodová zpráva k občanskému zákoníku neuvádí jakékoli argumenty pro to, proč by porušení ustanovení o těchto základních manželských povinnostech nemělo zakládat odpovědnost za vzniklou škodu či újmu.¹⁹ Jaké důsledky by ale měla takto vzniklá odpovědnost? V případě vzniklé škody by manžel byl nucen druhému manželovi škodu nahradit. Těžko si ale lze představit vznik škody na základě takového porušení, konkrétně například porušení povinnosti věrnosti. Daleko lépe si jde v tomto případě představit vznik nemajetkové újmy. Manžel, který újmu způsobil, by ji musel účinně odčinit nebo poskytnout druhému manželovi přiměřené peněžité zadostiučinění.²⁰ Odčinění takto způsobené újmy by zřejmě opět naráželo na Listinou základních práv a svobod zaručené právo na soukromí manžela nevěrníka. Nejspíš by tedy muselo dojít k peněžitému plnění. Z čistě právního hlediska se nejvíce tato varianta jako nesprávná. Ovšem z hlediska morálního je diskutabilní, zda by mělo být manželství postaveno na donucujících prostředcích a zda je vhodné v manželství uplatňovat finanční sankce. Vzhledem k tomu, že již samotné manželství může vzniknout pouze za splnění podmínky dobrovolnosti vstoupit do svazku manželského²¹, měla by se dobrovolnost respektovat i během jeho trvání. Tato možná řešení se přiči

¹⁷ ŠALAMOUN, Michal, Manželské povinnosti a jejich vykonatelnost. Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings, 1. edition. Brno: Masaryk University, 2009, ISBN 978-80-210-4990-1.

¹⁸ SOVOVÁ, Olga a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Rodina v novém soukromém právu: interdisciplinární právní pohled*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-569-1.

¹⁹ VLASTNÍK, Jiří. Některé připomínky k návrhu občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2011, 2011(11), s. 30-36

²⁰ Podle § 2951 odst. 2 občanského zákoníku, ustanovení o způsobu náhrady nemajetkové újmy.

²¹ § 656 odst. 1 občanský zákoník říká, že manželství vzniká svobodným projevem vůle snoubenců, že spolu chtějí vstoupit do manželství; není-li splněna tato náležitost, manželství nevznikne a jedná se o manželství zdánlivé.

účelu manželství a základním právům manžela a to je třeba brát jako relevantní argument.

3.1 Povinnost vzájemné úcty

Povinnost vzájemné úcty byla zařazena do katalogu manželských povinností nově. Vzájemná úcta je jednou ze složek chování manželů, která by ve zdravém vztahu neměla chybět. Spočívá v respektování názoru druhého manžela, v hledání kompromisů v případných sporech, ve zdvořilosti vůči dané osobě a snaze o vzájemné pochopení. Očekává se, že manželé budou jednat tak, aby druhý manžel nebyl či se nijak necítil poníženo.²² Začlenění této povinnosti mezi katalog manželských povinností se může zdát nadbytečné. Ovšem vyzdvihnutí vzájemné úcty připomíná také fakt, že vzájemný vztah manželů neovlivňuje jen partnerský vztah, ale také výchovu dítěte, které často chování rodičů přejímá.

Občanský zákoník vzájemnou úctu manželů podporuje i v jiných ustanoveních. V souvislosti se vzájemnou úctou zavádí mimo jiné i manželské právo na informace o jmění druhého manžela a o jeho pracovních nebo studijních činnostech.²³ Dále by se vyzdvihnutí vzájemné úcty dalo spatřovat i v povinnosti brát zřetel na zájmy rodiny a druhého manžela při volbě pracovních, studijních a podobných činností.²⁴ V rámci vzájemné úcty se jeví jako samozřejmé takové záležitosti s druhým manželem minimálně prodiskutovat, zanalyzovat rodinnou situaci a promyslet, jaké důsledky budou mít jednotlivá rozhodnutí pro rodinu a pro vztah. Stejně tak se vzájemná úcta promítá i do rozhodování o záležitostech rodiny, na kterých se dle zákonodárce mají manželé dohodnout. Dohoda bez respektování názoru druhého manžela samozřejmě není možná a pro splnění podmínky dohody je tedy nutno vytvořit kompromis.

Jako příklad poslouží v praxi časté rozhodování o pobytu matky či otce jednoho z manželů, kteří již nadále nejsou schopni žít bez asistence jiných osob. Jak již bylo zmíněno, občanský zákoník za rodinu považuje rodiče a děti. Přestože

²² ŠÍNOVÁ, Renáta a Ondřej ŠMÍD. *Manželství*, Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-7502-046-8.

²³ § 688 občanský zákoník

²⁴ § 689 občanský zákoník

se může zdát, že rozhodování o prarodičově pobytu není záležitostí rodiny manželů, v případě nastěhování do společné domácnosti a rozšířením tak okruhu osob žijících ve společné domácnosti, tomu tak je, jelikož se dotýká obou manželů i dětí. Vzájemná úcta se tedy projeví ponecháním druhému manželovi možnosti vyjádřit se a jeho názor nebo přání respektovat.

3.2 Povinnost žít spolu

Povinnost žít spolu neznamená zároveň povinnost spolu bydlet. Jedná se o dva rozdílné pojmy. „*Manželé mají povinnost vytvářet osobní společenství, nikoli bydlet spolu v jednom bytě.*“²⁵ Povinnost žít spolu musíme chápat jako povinnost manželů vytvořit fungující manželské soužití v tom smyslu, že spolu manželé komunikují, tráví spolu čas, sdílí spolu své zájmy i problémy a společně rozvíjejí vztahy mezi sebou. Manželské společenství nespočívá jen v osobních vztazích, ale i materiálních.

Z hlediska povinnosti žít spolu mohou nastat v manželství čtyři situace. První z nich je, že manželé spolu žijí a zároveň spolu i bydlí. Tvoří tak rodinnou domácnost, čímž „*rozumíme společenství všech osob, které spolu trvale žijí a společně hradí náklady na své potřeby.*“²⁶ K té se vážou další povinnosti. Tento stav je nejběžnější a z pohledu funkcí rodiny také nejžádanější a nejprospěšnější.

Druhým případem je, že manželé spolu žijí, ale nebydlí spolu. Povinnosti týkající se rodinné domácnosti tím nejsou dotčeny. Důvodů, proč spolu manželé nebydlí, může být několik. Kromě záměrných důvodů, kdy manželství podléhá krizi a manželé spolu nechtějí nadále pobývat ve stejné domácnosti, jsou tu i důvody nezáměrné – pracovní, finanční, zdravotní, výkon trestu odnětí svobody a další. Nelze tedy možné stavět povinnost žít spolu na bydlení manželů. Ačkoli společné bydlení je jistě předpokladem pro větší úspěchy v manželském životě, ne každý má možnost toto splnit. Proto je nutno vykládat povinnost žít spolu výše zmíněným způsobem. Nastolením povinnosti společného manželského bydlení by pak podle

²⁵ ŠÍNOVÁ, Renáta a Ondřej ŠMÍD. *Manželství*, s. 143, Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-7502-046-8.

²⁶ WESTPHALOVÁ, Lenka; SPÁČIL, Ondřej. Nová právní úprava osobních vztahů mezi manžely. *Právní rozhledy*. 2013, roč. 21, č. 6, s. 216

logiky věci mělo přinést automatickou zkázu některých manželských párů, které by nebyly schopni tuto povinnost splnit. Proto pokud spolu manželé přes nezáměrné důvody pro odloučené bydlení žijí, splňují kritéria manželského soužití a povinnost žít spolu je tak splněna.

Třetí situace spočívá v tom, že manželé spolu nebydlí ani nežijí. Nemají rodinnou domácnost. V tomto případě se jedná o faktickou odluku manželů neboli manželskou separaci, která má právní následky nejen za trvání manželství, ale i v podobě zákonných důvodů pro rozvod manželství.²⁷ Porušení povinnosti žít spolu, ve smyslu vytváření manželského společenství je relevantní jako jedna z podmínek pro nesporný rozvod²⁸, která musí být kumulativně splněna se vzájemnou dohodou o poměrech nezletilých dětí k manželům a s dohodou o majetkových poměrech. Při nesporném rozvodu nezáleží na tom, který z manželů inicioval neexistenci manželského soužití.

Čtvrtou možností je, že manželé spolu sice bydlí, ale nežijí spolu. „*Manželé spolu nežijí, netvoří-li manželské či rodinné společenství, bez ohledu na to, zda mají, popřípadě vedou rodinnou domácnost, s tím, že alespoň jeden z manželů manželské společenství zjevně obnovit nechce.*“²⁹ Existence rodinné domácnosti tedy není předpokladem pro splnění soužití manželů. Manželství, ze kterého vymizely vztahy podmiňující trvání manželského soužití, se nachází v rozvratu a zákonný požadavek soužití nespĺňuje. Pouhé společné bydlení nezaručuje jedinečnost manželství, která jej odlišuje od vztahů běžných spolubydlících.

3.3 Povinnost věrnosti

Předmět manželských vztahů tvoří i vztahy sexuální. Manželská věrnost je žádaná nejen z morálního hlediska, ale i z hlediska právního. Pro účely určení otcovství k dítěti narozenému v manželství, je věrnost stěžejním předpokladem.

²⁷ Podle § 757 odst. 1, písm. a) občanského zákoníku soud manželství rozvede na návrh jednoho z manželů, ke kterému se druhý manžel připojí v případě, že manželství trvá nejméně 1 rok a manželé spolu déle než 6 měsíců nežijí a to bez zjišťování příčiny rozvratu manželství

²⁸ Rozvod, který chtějí oba manželé.

²⁹ §758 občanský zákoník.

První právní domněnka považuje za otce dítěte manžela matky.³⁰ Vzhledem k tomu, že rodinné právo staví zejména na zájmech dítěte, nemělo by být určení otce ztěžováno, příčinou čehož může být právě nevěra ze strany ženy. Věrnost je zároveň jednou z klíčových podmínek fungujícího manželství, jehož kvalita se přenáší i na funkce rodiny.

Po právní stránce není věrnost nijak definována. Je však nepochybné, že se jedná o věrnost v sexuální oblasti. Jako u ostatních osobních povinností manželů, právní řád nestanovuje za nevěru žádnou sankci. Manžel nevěrník se však dopouští trestného činu dvojího manželství, pokud nevěra vygraduje až k uzavření dalšího manželství, které porušuje požadavek manželské monogamie. V tomto případě nastupuje veřejnoprávní sankce v podobě trestu odnětí svobody až na 2 léta.³¹ Z pohledu soukromoprávního přímou sankci nenajdeme, ale v případě, kdy se stane nevěra příčinou rozvratu manželství, může mít vliv i na určení následného výživného k bývalému manželovi po rozvodu manželství, jako všechny osobní povinnosti, jejichž nedodržení by se mohlo stát taktéž příčinou rozvratu. Otázkou zůstává, zda tuto skutečnost považovat za určitou formu sankce pro manžela, který nevěrou rozvrat manželství způsobil, nebo za pouhou spravedlnost vůči druhému manželovi.

*„Povinnost věrnosti dříve vázala pouze ženu, v 19. století pak, spolu se zrovnoprávněním obou pohlaví, také muže.“*³² V historii českých zemí najdeme i velmi tvrdé tresty za porušení věrnosti. Postupem času se tyto tresty zmírňovaly. Od trestu smrti, který za cizoložství hrozil ve středověku, se upustilo začátkem 17. století, kdy se nahradil pranýřováním a finančními pokutami. Obecný občanský zákoník rakouský z roku 1811 nevěrníky sankcionoval tím, že neumožňoval uzavřít manželství mezi osobami, které se spolu cizoložství dopustily za podmínky, že se na toto provinění přišlo ještě před uzavřením takového manželství.³³ Jak můžeme vidět z postupného vývoje práva, v dnešní době se staví společnost i zákon k porušení povinnosti věrnosti o mnoho benevolentněji.

³⁰ § 776 odst. 1, písm. a) tamtéž, narodí-li se dítě v době od uzavření manželství do uplynutí třetího dne poté, co manželství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné, anebo poté, co byl manžel matky prohlášen za nezvěstného, má se za to, že otcem je manžel matky.

³¹ § 194, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

³² SENTA RADVANOVÁ, Michaela Zuklínová. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*, s. 40, Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 1999. ISBN 9788071791829.

³³ § 67 zákona č. 946/1811 Sb. z. s. Císařský patent – Obecný občanský zákoník rakouský

3.4 Povinnost vzájemně respektovat svou důstojnost

Občanský zákoník klade důraz na ochranu důstojnosti nejen mezi manžely, nýbrž ji společně se svobodou člověka stanovuje jako jeden z předmětů ochrany soukromého práva. S pojmem důstojnost pracuje i ústavní právo, konkrétně Listina základních práv a svobod, která vytyčuje v prvním článku rovnost všech lidí mimo jiné i v důstojnosti. Respektování důstojnosti neproniká jen do rodinných vztahů, ale i do jiných soukromoprávních vztahů a do vztahů veřejnoprávního charakteru. Vyzýváním k respektování důstojnosti mezi manžely je spíše symbolickou záležitostí, protože právo na důstojnost každého z nich vyplývá z právních předpisů vyšší síly, a to z ústavního pořádku³⁴ a mezinárodních smluv³⁵. Dalším významným mezinárodním dokumentem z hlediska důstojnosti je Všeobecná deklarace lidských práv schválená valným shromážděním Organizace spojených národů dne 10. 12. 1948.³⁶ V souvislosti s manželstvím a rodinou zákonodárce vyzdvihuje důstojnost jako kritérium pro náležité manželské soužití. Tím by mělo být i uznávání všech základních práv a svobod druhého manžela.

Ctění důstojnosti mezi manžely se zdá být záležitostí zcela samozřejmou. Avšak existence ustanovení upravujících nesnesitelnost soužití mezi manžely naznačuje bohužel smutný opak. Situace, kdy dochází k fyzickému či psychickému týrání manžela není dnes žádnou vzácností. Za nedodržení povinnosti respektovat důstojnost manžela nehrozí žádné sankce. Avšak soukromé i veřejné právo poskytují ochranu před domácím násilím, což je prakticky extrémním porušením této povinnosti. Právní ochrana před domácím násilím se netýká jen manželů, ale i osob žijících ve společné domácnosti. Veřejné právo reaguje mimo jiné zavedením specifických trestných činů, jako je například týrání osoby žijící ve společné obydli.³⁷ Katalog trestných činů proti lidské důstojnosti obecně čítá také mnoho trestných činů. Se soukromoprávní ochranou přichází nově občanský zákoník v § 751 – §753. Soud může na návrh manžela, který se stal obětí domácího násilí manžela, který se násilí dopustil nebo dopouští, omezit nebo vyloučit právo druhého

³⁴ Konkrétně ústavní zákon č.2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, článek 1 a ústavní zákon č.1/1993 Sb., Ústava České republiky, preambule.

³⁵ Například Mezinárodní pakt o občanských a politických právech OSN.

³⁶ Článek 1 proklamuje rovnost v důstojnosti a právech všech lidí.

³⁷ § 199 zákona č. 40/2009 Sb. trestní zákoník.

manžela bydlet ve společné domácnosti. Doba, po kterou trvá omezení nebo vyloučení manželova práva na bydlení ve společném bytě nebo domě, může být nejdéle 6 měsíců. Po uplynutí této doby však může poškozený manžel podat návrh znovu, tudíž doba 6 měsíců není dobou konečnou. Postupovat tak lze opakovaně.

3.5 Povinnost vzájemné podpory

Dřívější zákon o rodině povinnost podporovat se vyjadřoval povinností vzájemné pomoci. Úprava občanského zákoníku formuluje povinnost pomáhat si do povinnosti podporovat se³⁸. *„Jde pouze o vyjádření stejného pravidla, že základní zásadou rodinného práva je solidarita, vzájemná podpora a pomoc“*.³⁹ Obsah vzájemné podpory přímo koresponduje se specifikovaným účelem manželství. Konkrétní forma pomoci nebo podpory není určena. Lze však předpokládat, že se jedná o podporu fyzickou i psychickou, jejichž důležitost je pro lidské vztahy ekvivalentní.

Každé manželství tvoří pár, jehož majetkové poměry jsou rozdílné. Kdybychom brali podporu jako finanční záležitost, neměl by majetkově slabší manžel druhému co nabídnout. Aby zákon dokázal manželství popsat v jeho pravém morálním obsahu, musíme vzájemnou podporu interpretovat i v jiném smyslu. Koneckonců sňatkoví podvodníci uzavírající sňatky kvůli majetku nejsou lidé, kteří by účel manželství naplňovali. Podpora spočívá v pomoci jak fyzické, tak psychické. Vzájemná podpora se promítá i do hmotné stránky manželství, konkrétně je vystihnuta i v institutu vyživovací povinnosti. Na vzájemné podpoře stojí mimo manželství i péče o rodinu. Projevuje se i v participaci manželů na uspokojování potřeb rodiny a rodinné domácnosti. Pro šťastné manželství je velmi důležitá podmínka vzájemnosti.

Otázkou je, zda vzájemnou podporu či pomoc vyložit tak, že manžel pomáhá druhému ve všech záležitostech nebo jen v záležitostech týkajících se manželství. Jaký je vlastně rozsah povinnosti podpory? Musíme vycházet ze skutečnosti, že uzavřením manželství se dobrovolně vzdáváme části svého

³⁸ Srov. § 18 zákona o rodině.

³⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta a Ondřej ŠMÍD. *Manželství*. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-7502-046-8.

soukromí a svůj život slučujeme se životem manžela. Je tedy těžké říct, které záležitosti se manželství netýkají. Pokud manželství funguje harmonicky, přejímají manželé problémy týkající se svého partnera za své vlastní, jelikož jsou součástí manželského společenství. Nelze jinak než souhlasit s tím, že podpory by se manželům mělo dostávat, ať jde o jakoukoli věc, která není v rozporu s dobrými mravy a morálkou.

3.6 Povinnost udržovat rodinné společenství

Udržování rodinného společenství je opět velmi neurčitý pojem. Rodinné společenství tvoří jakýsi nadřazený pojem manželského společenství, protože kromě manželů zahrnuje i ostatní členy rodiny – děti. Zároveň zahrnuje i vztahy mezi všemi osobami tvořící rodinné společenství. Souvisí s připomenutím manželům, co má být obsahem a dá se říct úkolem manželství, a to fungující rodina. Do výčtu manželských byla zařazena nově, přestože její podstatu vyjadřují ostatní pravidla chování manželů vůči sobě i vůči rodině zároveň s účelem manželství. Může se zdát, že její začlenění mezi ostatní povinnosti je zbytečné, jelikož interpretací ostatních ustanovení o manželství lze dospět k závěru, že tato povinnost je přítomna i bez zvláštního vytyčení. Nicméně její zdůraznění nemůže být nikomu k neprospěchu.

3.7 Povinnost vytvářet zdravé rodinné prostředí

Určení pojmy zdravé rodinné prostředí je téměř nemožné, vzhledem k tomu, že každý z nás toto vnímá různě a názory na to, co je zdravé jsou velmi subjektivní. Každá rodina má jiné potřeby a jiné citění ohledně toho, co je pro její členy zdravé prostředí. Tuto povinnost prakticky nelze přesně vymezit. Je předpokladem pro navazující povinnost řádné výchovy dětí. Rozumějme tedy zdravým rodinným prostředím takové prostředí, kde manželé i s jejich dětmi jsou schopni vytvářet bezproblémové rodinné soužití a to jak ve vztahu k rodinné domácnosti, tak ke vztahům vzájemným mezi členy rodiny.⁴⁰ Zároveň je vhodné zahrnout do této povinnosti i plnění ostatních povinností, které zákon manželům ukládá, jejichž

⁴⁰ RADVANOVÁ, Senta. Zdravé rodinné prostředí - jak pro koho. In *Acta iuridica olomucensis*, Vol. 1, 2005, No. 2, pp. 47-49, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, 2005.

splněním se předpokládá funkční manželství a rodina. Do povinnosti vytvářet zdravé rodinné prostředí se promítá mnoho faktorů jako emocionální působení rodiny na její členy, tak i hmotné zajištění rodiny. Určité poruchy, jako například alkoholismu jednoho z manželů, narušují rodinu ve všech těchto oblastech, takže jsou s vytvářením a udržováním rodinného prostředí neslučitelné.

Potenciální otázka nastává v případě, že manželé děti nemají a alkoholu nebo jiné škodlivé zálibě pravidelně propadají oba dva. Z pohledu společnosti jistě o zdravé prostředí nejde, ale lze předpokládat, že mají-li v tomto směru podobné zájmy, budou považovat i tuto situaci za zdravé prostředí, jelikož tím neovlivňují nikoho jiného než sebe a se svým životním stylem jsou zřejmě spokojeni. Dle Radvanové „o rodinném prostředí lze mluvit i tam, kde jde o manžele bezdětné či starší manžele, kteří již děti vychovali“.⁴¹ S tím nutno souhlasit v případě manželů s dětmi, které již nežijí v domácnosti s manžely, avšak stále tuto domácnost často i nadále navštěvují a jsou tak prostředím, ve kterém žijí manželé, stále ovlivňování. Přestože už se z dětí stali dospělí jedinci, stále na mě prostředí manželů bude mít své účinky, nemluvě o případných vnoučatech. Ovšem pokud jde o bezdětné páry, měli bychom úsudek o zdravém rodinném prostředí ponechat pouze na nich a do jejich soukromého života zasahovat co nejméně.

V případě, že manželé skutečně založili rodinu a jejich domácnost tvoří i děti, je potřeba být ohledně hodnocení domácího prostředí nekompromisní. Zákonodárce popisuje s ohledem na dítě vhodné prostředí jako „*výchovné prostředí u osoby nebo zařízení způsobilého zajistit nezletilému řádnou péči s ohledem na jeho fyzický a duševní stav, jakož i rozumovou vyspělost.*“⁴² V tomto popisu nenajdeme hmotné zajištění dítěte. Důvodem může být subjektivní vnímání výchovy v souvislosti s obstaráváním věcí pro dítě. Například zajištění hygienických potřeb souvisí s řádnou péčí o fyzický stav dítěte, obstarání hraček může sice souviset s psychickým vývojem, ale neznamená to, že dítě musí mít nejnovější hračky na trhu. Manželé se tedy musí postarat zejména o řádný vývoj dítěte a péči o něj, a vytvořit prostředí, ve kterém toto bude možné.

⁴¹ RADVANOVÁ, Senta. *O rodině, manželství a dětech*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1978. Populární právní knižnice

⁴² § 452 zákon č. 292/2012 Sb. Zákon o zvláštních řízeních soudních (dále jen „ZŘS“)

3.8 Povinnost společně pečovat o děti

Společná péče o dítě překračuje pomezí manželských vztahů. Odpovídá účelu manželství založit rodinu a řádně vychovávat děti. Zákon výslovně nemluví o povinnosti pečovat pouze o děti společné, což znamená, že povinnost péče o děti se vztahuje i na nevlastní děti, myšleno děti, jejichž rodičem je jen jeden z manželů. Povinnost manžela podílet se na péči a výchově nevlastních dětí je uložena v případě, že toto dítě žije s manžely v rodinné domácnosti.⁴³

Tradiční pojetí manželky jako vychovatelky dětí a manžela jako živitele již moderní společnost překonala a oba manželé často sdílejí očekávané role. Zajištění péče a výchovy dítěti stále ale neprobíhá stejnou měrou a z hlediska rozdílných možností manželů ani tento požadavek nelze klást. Je však nutné, aby se dětem věnovali oba manželé, což pramení ze skutečnosti, že dítě potřebuje mužský i ženský vliv.⁴⁴ Toto pojetí je mimo jiné jedním z důvodů odmítání homoparentality. Poměr péče o děti by měl vycházet ze vzájemné dohody, jejíž obsahem bude intenzita péče podle časových možností každého z manželů.

3.9 Informační povinnost

Nově je manželovi dáno právo požadovat po druhém manželovi sdělení informací o svých příjmech a stavu svého jmění.⁴⁵ Stejně tak může požadovat sdělení o pracovních, studijních a obdobných činnostech. Právu jednoho manžela odpovídá povinnost druhého manžela mu tyto informace sdělit.

Důležitost ustanovení lze spatřovat zejména s ohledem na rozhodování o záležitostech rodiny a na ostatní manželské povinnosti. Je možné podřadit informační povinnosti pod povinnost vzájemné úcty v tom smyslu, že manžel nezatajuje druhému informace důležité pro jejich soužití. Druhý manžel by měl přizpůsobovat rozhodování i ve svých vlastních záležitostech stavu rodiny. Má-li třeba jeden z manželů v úmyslu dát výpověď v zaměstnání, druhý manžel

⁴³ § 885 občanský zákoník.

⁴⁴ VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK, *Aplikovaná sociální psychologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-269-6.

⁴⁵ Zákon o rodině tuto povinnost neobsahoval.

na základě toho, že bude s tímto stavem obeznámen, uzpůsobí výdaje rodiny dané situaci. Kdyby o záměru manžela nevěděl a nadále hospodařil s finančními prostředky podle původního stavu, mohlo by dojít k poškození zájmů druhého manžela a v souvislosti s tím i celé rodiny. Vytyčení právě tohoto okruhu záležitostí, na které se informační povinnost vztahuje, je zcela logická. Jedná se o otázky, které jsou na jednu stranu soukromou věcí manžela jako jednotlivce, avšak mají schopnost stát se klíčovou událostí pro manželské společenství.

„Nabízí se otázka, zda informační povinnost vzniká až v momentě, kdy druhý manžel učiní výzvu ke sdělení informací nebo je druhý manžel k tomuto povinen vždy.“⁴⁶ Opět zde budeme narážet na subjektivní chování jednotlivých manželských párů, kdy jako exemplární příklad harmonického soužití budeme vnímat manžele, kteří spolu denně komunikují, a takovéto údaje si sdělují, aniž by se druhý manžel musel vůbec dotázat. Bohužel ne všechna manželství jsou perfektní a zřejmě proto měl zákonodárce potřebu tuto povinnost zařadit mezi pravidla manželského soužití, aby zabránil vzniku výše zmíněných negativních vlivů na rodinu. Nešťastnou formulací však dochází ke spekulaci, že manžel nemusí sdělovat nic, dokud nebude vyzván, čemuž by už jen podle morálních zásad být nemělo.

3.10 Povinnost brát zřetel na zájem rodiny

Povinnost ohledu úzce souvisí s informační povinností, neboť prakticky přikazuje manželovi, který si volí mezi svými pracovními, studijními nebo obdobnými činnostmi, aby se sám zamyslel nad možným dopadem jeho činů v těchto oblastech na jeho rodinu. Má tedy stejný účel jako informační povinnost – ochránit rodinu před sobeckým rozhodováním jednotlivce. Tím, že manžel bude ignorovat zájem rodiny, se zároveň dostává jeho jednání do kolize s řádnou péčí o manželské i rodinné společenství.

Okruh osob, na které by manžel měl myslet, je tvořen druhým manželem, nezletilým dítětem, které nenabýlo plné svéprávnosti a které žije s manželkou v rodinné domácnosti a popřípadě dalšími členy rodiny. Vzhledem k tomu, že

⁴⁶ ŠÍNOVÁ, Renáta a Ondřej ŠMÍD. *Manželství*. Praha: Leges, 2014. Teoretik, s. 141, ISBN 978-80-7502-046-8.

zákonodárce blíže nespecifikoval, o jaké další členy rodiny jde, lze předpokládat, že hlavními aktéry, na které se bude vztahovat povinnost ohledu, budou všechny osoby, které žijí v rodinné domácnosti a osoby, které jsou nějakým způsobem na manželovi závislé.

Zákonodárce povinnost ohledu přiostrňuje v záležitostech týkajících se osvojení a to tím, že vyžaduje souhlas druhého manžela. Souhlas je vyžadován, ať už manžel figuruje jako osvojitel nebo osvojenec.⁴⁷ Stejně tak se souhlas vyžaduje při změně příjmení, která je iniciována osvojením zletilého. „*Trvá-li manželství osvojitele a mají-li manželé společné příjmení, vyžaduje se i souhlas druhého manžela.*“⁴⁸ „*Trvá-li manželství osvojenec a mají-li manželé společné příjmení, může osvojenec připojit osvojitelovo příjmení k svému příjmení jen se souhlasem svého manžela.*“⁴⁹

4. Vyživovací povinnost mezi manžely

4.1 Vyživovací povinnost obecně

Stávající právní úprava podporuje rodinu nejen ustanovením o osobních vztazích, ale také o vztazích majetkových. Nezávisle na naší vůli nemůžeme striktně oddělit majetkovou stránku rodinného života od té osobní, protože neřídka kdy spolu tyto dvě sféry souvisí. Zářným příkladem je právě vyživovací povinnost, která má sloužit jako nástroj k zajištění srovnatelné životní úrovně jednotlivých členů rodiny (v rámci možností dané rodiny) a zároveň je také projevem rodinné solidarity. Vyživovací povinnost v rodinném právu najdeme v několika formách. Podle vzájemných poměrů mezi rodinnými příslušníky známe pět druhů vyživovací povinnosti:

- vyživovací povinnost mezi manželi
- vyživovací povinnost mezi rodiči a dětmi
- vyživovací povinnost mezi předky a potomky
- vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely

⁴⁷ Od 1. 1. 2014 je občanským zákoníkem zaveden nový institut osvojení zletilého. Příkladem z praxe může být osvojení manželova dospělého dítěte.

⁴⁸ § 851 odst. 2, občanský zákoník.

⁴⁹ § 851 odst. 3, tamtéž.

- právo neprovdané matky na výživné a úhradu nákladů spojených s těhotenstvím a porodem

Mezi jednotlivými formami vyživovací povinnosti platí určitá pravidla přednosti. Je tomu tak proto, že se jednotlivé vyživovací povinnosti mohou spolu dostat do kolize. „*Vyživovací povinnost rodičů vůči dítěti předchází vyživovací povinnost prarodičů a dalších předků vůči dítěti.*“⁵⁰ Vyživovací povinnost vůči dítěti tedy mají primárně rodiče. Dalším pravidlem je, že pokud se nejedná o výživné mezi rodičem a dítětem, předchází vyživovací povinnost potomků povinnosti předků. To v praxi znamená, že žalovaným bude v první řadě vnuk oprávněného a až potom lze uplatit právo na výživné od prarodiče. „*Vyživovací povinnost mezi manžely předchází vyživovací povinnosti dítěte i rodičů.*“⁵¹ Jestliže tedy dítě uzavře manželství, vyživovací povinnost přechází z rodičů na jeho manžela. V praxi toto pravidlo může být dalším důvodem, proč se lidé rozhodnout uzavírat sňatek až v pozdějším věku. Vstupem do manželství v raném věku se člověk ocitá v situaci, kdy si zřejmě nestihl ještě vybudovat vlastní majetkové zázemí a za předpokladu, že si bere osobu ve stejném stavu, se ocitá v bodě, kdy není schopen poskytnout obstojnou životní úroveň sobě, natož manželovi druhému. Vznikem manželstvím a odkázáním výživou na druhého manžela pravděpodobně jeho životní úroveň klesne v porovnání se standardem, kterého se mu dostávalo z rodičovského plnění. Dalším pravidlem je přednost vyživovací povinnosti otce dítěte neprovdané matky vůči povinnosti jejích rodičů. A nakonec, vzdálení příbuzní, jako jsou například prarodiče rodičů, mají vyživovací povinnost vůči jedinci, jen pokud z nějakého důvodu nemohou vyživovací povinnost dostat příbuzní bližší, tedy zde prarodiče. Tento příklad se zdá jako nepravděpodobný vzhledem k průměrnému lidskému věku člověka, avšak existují i rodiny, kde věkový rozdíl mezi jednotlivými generacemi není tak výrazný a kde se toto pravidlo skutečně uplatní.

Vyživovací povinnost je povinnost povinného přispívat na uspokojování osobních potřeb oprávněného. Rozsah a doba trvání vyživovací povinnosti je individuální pro každý její typ. Obecně platí, že podmínkou pro přiznání výživného je neschopnost oprávněného sám se živit a osobní vztah oprávněného k povinnému.

⁵⁰ § 910 občanský zákoník.

⁵¹ § 697 odst. 1 tamtéž.

Výjimkou z neschopnosti se živit je výživné mezi manžely a rozvedenými manžely, právo na výživné a úhradu některých nákladů neprovdané matky a právo na výživné nezletilých dětí, kde neschopnost sám se živit nezakládá vznik povinnosti výživné poskytovat. Děje se tak z jiných právních titulů. Rozsah výživného je přímo závislý na individuálním případě. Sám zákon jeho rozsah konkrétně nemůže stanovit z toho důvodu, že každý případ je velmi individuální a prakticky nelze generalizovat. Určuje však měřítko pro stanovení rozsahu, a to podle odůvodněných potřeb oprávněného a jeho majetkových poměrů spolu s ohledem na schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného. Přihlíží se také k tomu, v jaké míře povinný o oprávněného osobně pečuje, případně v jaké míře a jestli vůbec, pečuje o rodinnou domácnost. Odůvodněné potřeby oprávněného můžeme rozdělit na materiální a nemateriální.⁵² Mezi materiální potřeby můžeme zahrnout oblečení, stravování, některé vybavení domácnosti, studijní nebo zdravotní pomůcky a zájmové potřeby. Za nemateriální pak považujeme například vzdělání, kulturní zážitky a potřeby pro duševní rozvoj.

Za výživné se považuje vše, co je poskytováno pro zajištění potřeb oprávněné osoby. „Podle § 1722 platí, že plnění, které je předmětem závazku, musí být majetkové povahy. Pojem „majetkové povahy“ je ale nutné chápat v širokém významu, např. i jako bezúplatný zaopatřovací výkon nebo poskytnutou práci osobní povahy, která je ovšem potenciálně ocenitelným plněním, a to i cenou obvyklou na trhu služeb.“⁵³ Podle tohoto lze vyvodit, že výživné je plnění jak peněžité, tak nepeněžité. Za nepeněžité plnění bude považováno třeba poskytování bydlení, dopravy, osobní péče, tedy všechny aspekty opatrování oprávněného, které nemohou být podřazovány pod plnění peněžitého rázu a musí být porovnatelné s plněním peněžitým. Rozhoduje-li o vyživovací povinnosti soud, stanoví rozsah výživného ve formě peněžitého plnění. K nepeněžitému plnění však obligatorně přihlíží pro stanovení výše výživného. To určí konkrétní peněžní částkou. Výživné je plněním opakujícím se, probíhá v pravidelných dávkách, které jsou splatné vždy na měsíc dopředu. Soud má však právo moderace vůči určení splatnosti a pravidelnosti dávek a stejně tak se mezi sebou strany sporu mohou dohodnout jinak,

⁵² NOVÁ, Hana a Olga TĚŽKÁ. *Vyživovací povinnost: praktická příručka s judikaturou a vzory*. 1. vyd. Praha: Linde, 1995. ISBN 80-85647-84-2

⁵³ TELEČEK, Ivo a KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka. Výživné v novém občanském zákoníku. *Bulletin-advokacie* [online]. 2013 [cit. 2016-01-08]. Dostupné z: www.bulletin-advokacie.cz/vyzivne-v-novem-obcanskem-zakoniku

než stanoví zákon. Sám zákon připouští tři možnosti, jak se vyhnout stanovení výživného na měsíční splatnost:

- mezi rozvedenými manžely poskytnutím jednorázového plnění na základě dohody (tzv. odbytné)
- složení zálohy na výživné pro dítě od rodiče, splatného v budoucnu
- předběžné opatření uložené otci dítěte neprovdané matky, které má zajistit, aby otec částku na příspěvek na výživu a úhradu nákladů spojených s těhotenstvím a porodem, poskytl předem

„Právo na výživné se nepromlčuje, práva na jednotlivá opětuující se plnění však promlčení podléhají“.⁵⁴

4.2 Specifika vyživovací povinnosti mezi manžely

V manželství není podmínkou pro vznik vyživovací povinnosti stav odkázanosti na výživu jednoho z manželů. Povinnost starat se o potřeby druhého pramení ze samotného účelu manželství. Vyživovací povinnost má sloužit jako nástroj ke zrovnoprávnění manželů v majetkové úrovni a zároveň je také projevem manželské solidarity. Tu by měli manželé vnímat jako povinnost morální a plnit ji zcela dobrovolně nebo na základě vzájemné dohody. *„Ačkoli vyživovací závazek patří mezi závazky založené zákonem, je zásadně věcí stran, jakým způsobem si mezi sebou upraví výkon vzájemných práv a povinností obsažených v zákonem založeném vyživovacím závazku.“⁵⁵* Vyživovací povinnost má zajistit rovnost manželů po hmotné a kulturní stránce. Absolutní rovnost není prakticky možná, proto zákonodárce volí termín *„zásadně stejná úroveň“*.⁵⁶ Počítá se situacemi, kdy jeden z manželů není schopen zajišťovat své potřeby nebo schopen je, ale v rozdílné míře v porovnání s druhým manželem. Plnění vyživovací povinnosti má zajistit, aby byly řádně plněny manželské povinnosti ve smyslu zákonných osobních povinností. Chrání zejména manžela, který se stará o domácnost a děti a který kvůli nedostatku pracovních příležitostí nebo časových možností nemůže rozšiřovat svůj osobní majetek mimo rodinnou domácnost. Tomuto manželovi by proto neměla být

⁵⁴ § 613 občanský zákoník

⁵⁵ TELEČ, Ivo a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. Výživné v novém občanském zákoníku. *Bulletin-advokacie* [online]. 2013 [cit. 2016-01-08]. Dostupné z: www.bulletin-advokacie.cz/vyzivne-v-novem-obcanskem-zakoniku

⁵⁶ § 697 odst. 1, občanský zákoník

odpírána životní úroveň, které mohl dosáhnout, kdyby své úsilí nevěnoval rodině na úkor svých výdělečných možností a svých osobních potřeb. Není důležité, jestli spolu manželé žijí nebo nikoli. Úroveň každého manželů by měla být zásadně stejná i v případě, že nesdílí rodinnou domácnost. Nesdílení společné domácnosti nezbavuje manžele povinnosti vzájemně se podporovat a pomáhat si.⁵⁷ Avšak v případě, že spolu manželé nežijí, bude jednodušší posoudit kulturní i hmotnou úroveň každého z nich.

Od ostatních druhů vyživovací povinnosti se ta manželská liší především tím, že uplatňuje zásadu vzájemnosti a požaduje zásadně stejnou hmotnou a kulturní úroveň. Podmínkou tedy není odkázanost jednoho manžela na druhém zakořeněná v neschopnosti se sám živit. I když manžel nebude schopen se o sebe sám postarat, není toto hlavním důvodem pro jeho výživu. Hlavním důvodem bude právě požadavek rovnosti mezi manžely. Pro manželskou vyživovací povinnost platí také privilegium přednosti. Manžel je první osobou, který by měl obstarat životní potřeby druhého manžela. Teprve když toho manžel není z nějakého důvodu schopen, nastupuje vyživovací povinnost dětí a rodičů.⁵⁸ Ta by ve vztahu k manželské vyživovací povinnosti měla trvat jen subsidiárně.

Důležitou vlastností vyživovací povinnosti manželů je její vzájemnost. Je zcela irelevantní, zda manžel, jehož životní úroveň má být pozvednuta, je mužem či ženou. Rozhodnou skutečností však mohou být role, které si manželé v domácnosti rozdělili. Při určování rozsahu vyživovací povinnosti soud musí přihlídnout k péči o domácnost, a jak již bylo zmíněno, nepeněžitě plnění se srovnává s plněním peněžitým a musí být také řádně oceněno. Pokud tedy jeden z manželů hraje převážně roli živitele rodiny, která spočívá v pouhém finančním přínosu do rodinné domácnosti, neznamená to, že je zproštěn dalšího plnění ve formě výživného vůči druhému manželovi, který nepřispívá finančně, ale domácnost udržuje.⁵⁹ V tomto případě se vyživovací povinnost dostává do kolize s ustanovením o přispívání na náklady domácnosti. Hodnotí se totiž nejen osobní majetková situace manžela, ale i jeho přínos do manželského společenství.

⁵⁷ § 691 odst. 1, tamtéž.

⁵⁸ § 697 tamtéž.

⁵⁹ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Rodina a výživné: vyživovací povinnost rodičů, dětí a dalších příbuzných*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2011. Praktik (Leges). ISBN 978-80-87212-84-4.

Častěji se v praxi setkáme v tím, že osobou oprávněnou bude manželka, tedy žena. To je ale dáno především tím, že přestože role manželů mohou být různorodé, žena bude vždy zastávat roli matky a v drtivé většině je to právě matka, kdo se rozhodne setrvat s dětmi v domácnosti na úkor svého zaměstnání.⁶⁰

Určení rozsahu vyživovací povinnosti souvisí i s uspořádáním majetkových vztahů mezi manželi, konkrétně na vzniku společného jmění manželů a jeho rozsahu. Vznikne-li mezi manželi společné jmění manželů v rozsahu stanoveném zákonem a nemodifikované smluvně nebo rozhodnutím soudu, je nutné ohlížet se na skutečnost, že manželé nakládají s tímto majetkem společně. Společně tedy hospodaří. Své potřeby pro účely zajištění rovnosti mezi manželi tak mohou uspokojovat převážně z tohoto majetku. V úvahu pak připadá otázka, zda je nutné vyživovací povinnost i v tomto případě vyžadovat. Jelikož i zákonný režim výslovně vylučuje některá jmění z majetkového společenství manželů, tedy jmění, které i při vzniku majetkového společenství mezi manžely bude náležet výhradně jednomu manželovi,⁶¹ potřeba vyrovnat případné hrubé nesrovnalosti se stále bude projevovat. Ukázkovým případem bude situace, kdy jeden z manželů zdědí milionovou sumu peněz. Jelikož věci nabyté děděním patří mezi věci, které se do společného jmění nezahrnují, bude náležet výhradně tomuto manželovi. Pokud se rozhodne tento obnos utrácet za své vlastní potřeby a záliby, bez toho aniž by do svého plánu zahrnul druhého manžela, je opět rovnost manželů ohrožena. Ve chvíli, kdy se manželé rozhodnou pro oddělená nebo alespoň částečně oddělená jmění, hospodaří vedle společného jmění i sami. Při neexistenci společného jmění manželů je daleko jednodušší posuzovat životní úroveň jednotlivého manžela, protože odpadá nutnost zkoumat, zda manžel ze společného jmění bere užitky pro svou vlastní potřebu a v jakém rozsahu. „Uplatnění nároku na výživné v režimu společného jmění manželů znamená stanovení podílu, kterým příjemce není oprávněn sám disponovat a který je povinen předat druhému manželovi k úhradě jeho osobních potřeb příjemce.“⁶² Obecně lze tedy říci, že vyživovací povinnost

⁶⁰ NOVÁ, Hana a Olga TĚŽKÁ. *Vyživovací povinnost: praktická příručka s judikaturou a vzory*. 1. vyd. Praha: Linde, 1995. ISBN 80-856-4784-2.

⁶¹ Podle § 709 jsou těmito věcmi věci, které slouží osobní potřebě, věci nabyté darem děděním, odkazem, nabyté jako náhrada nemajetkové újmy, věci nabyté právním jednáním vztahujícím se k jeho výlučnému vlastnictví a věci nabyté jako náhrada za poškození či zničení nebo ztrátu svého výhradního majetku.

⁶² NOVÁ, Hana a Olga TĚŽKÁ. *Vyživovací povinnost: praktická příručka s judikaturou a vzory*. 1. vyd. Praha: Linde, 1995. ISBN 80-85647-84-2.

mezi manžely je nástrojem ke zrovnoprávnění manželů i přes majetkové rozdíly, které zákon manželům umožňuje získat. Vyživovací povinnost je samostatný nárok jednoho manžela vůči druhému, přestože jeho uspokojování bude uskutečněno ze společného jmění manželů.

4.3 Vznik a zánik vyživovací povinnosti mezi manžely

Osud vyživovací povinnosti mezi manžely je závislý na trvání manželství. Vzniká tedy společně s manželstvím a společně s ním i zaniká. To znamená, že vyživovací povinnost vzniká i s uzavřením manželství neplatného a trvá společně s manželstvím do té doby, dokud za neplatné není prohlášeno soudem.⁶³ Po rozvodu manželství ale může za určitých podmínek vzniknout vyživovací povinnost i k rozvedenému manželovi. O té pojednává samostatná kapitola.

Manželství vzniká svobodným a úplným souhlasným projevem vůle muže a ženy, kteří hodlají vstoupit do manželství, že spolu vstupují do manželství.⁶⁴ V tomto okamžiku vznikají i práva a povinnosti mezi manžely, včetně vyživovací povinnosti. V okamžiku uzavření sňatku nastupuje podmínka, že manželé mají mít zásadně stejnou hmotnou a kulturní úroveň a soudně lze výživné vymáhat, pouze pokud tato podmínka není splněna. Vyživovací povinnost nemůže vzniknout v manželství zdánlivém, tedy v manželství, jehož vznik provázelo nesplnění nutných náležitostí, zejména ve sňatečním prohlášení nebo v souvislosti s obřadem.⁶⁵ Takové manželství nevyvolává žádné právní následky a tím pádem ani vznik vyživovací povinnosti. Plnění výživného ve zdánlivém manželství by bylo bezdůvodným obohacením ze strany snoubence, který toto plnění vyžadoval a získal tak pro sebe majetkový prospěch bez právního důvodu.

Jakožto vznik, tak i zánik vyživovací povinnosti je vázán na manželství. Manželství může zaniknout rozvodem, smrtí jednoho z manželů nebo jeho prohlášením za mrtvého, prohlášením neplatnosti manželství nebo změnou pohlaví.

⁶³ Podle §681 občanského zákoníku se neplatné manželství považuje za platné, dokud ho za neplatné neprohlásí soud. Práva a povinnosti vznikají ve stejném rozsahu jako u manželství řádného a zanikají až prohlášením neplatnosti.

⁶⁴ § 656 tamtéž.

⁶⁵ Za takové náležitosti jsou považovány absence vůle uzavřít manželství, nekompetentní oddávací orgán, nedostatek věku a další.

Smrtí nebo prohlášením za mrtvého zaniká právo na výživné od manžela trvale. Rozvod je za zákonem splněných podmínek právním důvodem pro vznik vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manžely. Jedno právo na výživné tedy zaniká a vzniká nové. Prohlášení manželství za neplatné a změna pohlaví jednoho z manželů, mají stejné právní účinky jako rozvod manželství.

Vyživovací povinnost trvá i během rozvodového řízení, a to až do vynesení pravomocného rozsudku o tom, že se manželství rozvádí. Manželé musí mít zásadně stejné hmotné a kulturní úrovně i po dobu rozvratu manželství, pokud to neodporuje dobrým mravům. Vyživovací povinnost se tak může stát nepříjemnou nutností. Zákon odkazuje na dobré mravy a nemožnost přiznání výživného v rozporu s nimi, čímž pokrývá i řešení vyživovací povinnosti ve sporném i nesporném rozvodu. Časová náročnost rozvodového řízení prodlužuje trvání manželství a tím i vyživovací povinnosti, která není v rozporu s dobrými mravy.⁶⁶

4.4 Rozsah vyživovací povinnosti

Manželé v rámci manželství uspokojují své osobní potřeby a zároveň i společné potřeby. Rozsah vyživovací povinnosti a rozsah uspokojování společných potřeb, tedy potřeb rodiny, závisí v první řadě na vzájemné dohodě manželů. Dohoda je neformální a kdykoli ji lze zrušit či změnit.

Zánikem dobrovolnosti plnit manželovi výživné nebo nepostačujícím plněním, vzniká možnost soudního určení. Soud zjišťuje odůvodněné potřeby jednoho manžela a schopnosti a možnosti na straně manžela druhého. Vyživovací povinnost mezi manžely stojí na vzájemnosti. Soud tedy musí přihlížet k odůvodněným potřebám, schopnostem a možnostem na obou stranách, nikoli jen na straně povinného nebo oprávněného.⁶⁷ Samotný výměr výživného bude velmi individuální podle daného případu a podle okolností.

4.5 Soudní určení výživného

⁶⁶ NOVÁ, Hana a Olga TĚŽKÁ. *Vyživovací povinnost: praktická příručka s judikaturou a vzory*. 1. vyd. Praha: Linde, 1995. ISBN 80-856-4784-2.

⁶⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 19. 12. 1977, sp. zn.: Cpj 36/77, In: CODEXIS [právní informační systém]. ATLAS Consulting [cit. 25. 1. 2016].

Na rozdíl od většiny vzájemných osobních manželských povinností, tuto je možné od manželů vynutit. Nově bylo vypuštěno ustanovení § 91 zákona o rodině, že rozsah vyživovací povinnosti může v případě nedobrovolného plnění určit soud. I přes absenci tohoto ustanovení lze vyvodit, že oprávněný manžel se může svého práva domáhat soudní cestou. Řízení o stanovení vyživovací povinnosti je řízením sporným a zahajuje se na návrh, tedy žalobou. Žaloba bude mimo jiné obsahovat výčet skutkových okolností⁶⁸, důkazy a návrh rozhodnutí.⁶⁹ Oprávněný manžel uvede i den, od kterého žádá plnění výživného. Výživné mezi manžely lze však přiznat nejdříve ode dne zahájení soudního řízení o výživném. Na rozdíl od výživného pro děti a pro neprovdanou matku jej tedy nelze přiznat zpětně. Řízení je zahájeno dnem doručení žaloby soudu, což znamená, že výživné lze přiznat jen ode dne, kdy soudu dojde návrh na zahájení řízení. Obsahem návrhu je soud vázán a nemůže přisoudit více, než je požadováno. Soud zkoumá, zda jsou splněny podmínky pro přisouzení výživného, který oprávněný manžel považuje.

Při rozhodování soud zohlední odůvodněné potřeby, přihlíží k majetkovým, zdravotním i jiným poměrům oprávněného i povinného. Dalším důležitým podkladem pro rozhodnutí bude i přispívání do společné domácnosti manželů. Význam mají všechny příjmy, které manželé získávají a všechny závazky, které má každý z nich, včetně vyživovací povinnosti k jiným osobám.⁷⁰

Jsou-li splněny všechny zákonné podmínky, soud výživné oprávněnému manželovi přizná. Nemusí tomu tak ale být vždy. Podle § 2 odstavce 3 občanského zákoníku nesmí být výklad ani použití právního předpisu v rozporu s dobrými mravy. Znemožňuje se tak používat institut vyživovací povinnosti jako šikanózní prostředek vůči druhému manželovi. Zjevné zneužití práva zároveň nepoživá právní ochrany.⁷¹ I vyživovací povinnost může být prostředkem ke zneužití práva. Například situace, kdy se manželé ocitají ve faktickém odloučení, jeden z manželů trvale žije s novým partnerem, ale stále požaduje výživné po manželovi druhém.

⁶⁸ Podle rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 19. 12. 1977 sp. zn.: Cpj 36/77: za hlavní skutkové okolnosti budou považovány takové, které svědčí o tom, zda spolu manželé bydlí, jaké jsou jejich majetkové poměry, důvody uplatňování nároku, zda mají nezletilé děti zdravotní poměry a jiné.

⁶⁹ Viz příloha č. 2

⁷⁰ NOVÁ, Hana a Olga TĚŽKÁ. *Vyživovací povinnost: praktická příručka s judikaturou a vzory*. 1. vyd. Praha: Linde, 1995. ISBN 80-856-4784-2.

⁷¹ § 8 občanský zákoník

Za zneužití vyživovací povinnosti však není považován případ, kdy se manželka rozhodne prodloužit si mateřskou dovolenou a předpokládá, že ji bude živit manžel.⁷² Využití mateřské dovolené je možnost, která manželce po právu náleží, a nelze ji nutit, aby tohoto práva nevyužila. Judikatura považuje jako nesoulad s dobrými mravy i přiznání výživného manželovi, který porušil vzájemné osobní povinnosti manželů, nehledě na skutečnost, že stejného porušení se dopustil i manžel povinný.⁷³ Porušení manželských povinností nemůže sloužit jako ospravedlnění, protože i tak dochází k porušení zákonných pravidel chování manžela. Uchýlením se k soudnímu řešení problematiky výživného mezi manželi a neschopnost se vzájemně dohodnout svědčí o určitém nesouladu mezi manžely a o problematickém soužití.

4.6 Vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely

Zánikem manželské vyživovací povinnosti nekončí povinnost vyživovat druhého – nyní už bývalého manžela. Vyživovací povinnost manžela nepřechází automaticky ve vyživovací povinnost rozvedených manželů. Jedná se o samostatný právní vztah, pro jehož vznik je zapotřebí splnění zákonných podmínek odlišných od vzniku vyživovací povinnosti mezi manžely.

Prvním předpokladem pro vznik vyživovací povinnosti rozvedených manželů je zánik manželství rozvodem. Stejně právní účinky jako rozvod manželství mají v několika ohledech⁷⁴ i prohlášení manželství za neplatné a změna pohlaví jednoho z manželů. Zákon v těchto případech přiznává jen ty práva a povinnosti, které se týkají společného dítěte a ty, které jsou majetkovými právy a povinnostmi. Sám zákonodárce nepodřazuje vyživovací povinnost pod majetkové právo a v odborné literatuře převládá názor, že vyživovací povinnost má charakter osobní i majetkový, jelikož majetkového charakteru je její plnění. Pokud zákonodárce oddělil vyživovací povinnost od majetkových práv a povinností

⁷² Rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 16. 6. 1966, sp. zn.: 7 Co 258/66 In: CODEXIS [právní informační systém]. ATLAS Consulting [cit. 14. 3. 2016].

⁷³ Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 5. 1. 2004, sp. zn. 10 Co 150/2004 In: CODEXIS [právní informační systém]. ATLAS Consulting [cit. 3. 1. 2016].

⁷⁴ Podle § 686 občanského zákoníku platí ustanovení o povinnostech a právech rozvedených manželů ke společnému dítěti a o jejich majetkových povinnostech a právech v době po rozvodu obdobně. Podle § 29 je tomu tak i v případě změny pohlaví.

záměrně, byli bychom nuceni vyživovací povinnost rozvedených manželů vykládat tak, že jediní, mezi kým může tato povinnost vzniknout, jsou pouze rozvedení manželé. Tato teze by korespondovala i s názvem institutu této vyživovací povinnosti. Avšak není vyjádřen relevantní důvod pro to, proč by osoby, které prošly změnou pohlaví nebo jejichž manželství bylo prohlášeno za neplatné, měly být o toto právo ochuzeny. Lze konstatovat, že právní úprava v této oblasti je nedostatečná, protože podřazení vyživovací povinnosti pod osobní nebo majetková práva není jednoznačné.

Vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely vznikne za těchto podmínek:

- manželství bylo ukončeno rozvodem
- neschopnost rozvedeného manžela sám se žít, která má původ v manželství nebo v souvislosti s ním (neplatí u sankčního výživného)
- soulad s dobrými mravy

Stejně jako u vyživovací povinnosti mezi manžely je možná dohoda i mezi rozvedenými manžely. Tuto dohodu je možné uzavřít i před rozvodem manželství. Účinnosti nabývá až existencí pravomocného rozsudku o rozvodu manželství.⁷⁵ Teprve pokud se rozvedení manželé nedohodnou, nastupuje soudní řešení.

Neschopnost sám se žít je pro účely vyživovací povinnosti rozvedených manželů podmíněna původem této neschopnosti v manželství nebo v souvislosti s ním. Bývalý manžel, povinný, je tak zbaven odpovědnosti za jednání druhého manžela po rozvodu, avšak nikoli za jeho jednání v době manželství, které se reflektuje do jeho současné situace. Okolnostmi, které s manželstvím souvisí, jsou třeba péče o nezletilé děti, která brání nástupu do pracovního poměru nebo jiné výdělečné činnosti. K plnění vyživovací povinnosti musí být povinný schopen tuto povinnost plnit a je kladen požadavek spravedlivého požadování takového plnění, tedy soulad s dobrými mravy. „*Chování v rozporu s dobrými mravy může směřovat proti osobě povinné nebo osobě jí blízké, může směřovat proti společnosti a zásadám morálky společnosti, nebo může spočívat v bezdůvodném vzdání se možnosti žít se vlastním přičiněním. Ve všech případech musí jít přímo o chování*

⁷⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 5. 2004, sp. zn. 30 Cdo 135/2004 In: CODEXIS [právní informační systém]. ATLAS Consulting [cit. 30. 1. 2016].

*oprávněné osoby.*⁷⁶ K chování, které by bylo v rozporu s dobrými mravy, může dojít i po rozvodu manželství. Důvodem pro nepřiznání výživného může být vzhledem k okolnostem i přivodění stavu neschopnosti sám se živit v důsledku spáchání trestného činu, tedy porušení dobrých mravů vůči společnosti a nikoli manželovi.⁷⁷

Rozsahem se tato vyživovací povinnost liší od manželské tím, že nevyžaduje zásadně stejnou životní úroveň rozvedeného manžela. Rozsah je určen přiměřenou výživou v závislosti na odůvodněných potřebách rozvedeného manžela, nedohodnou-li se strany mezi sebou jinak. *„Cílem úpravy vyživovací povinnosti je zmírnění nestejně ekonomické úrovně rozvedených manželů, která nastala v důsledku rozvodu, nikoli zajištění stejné životní úrovně.*⁷⁸ Výjimkou z rozsahu je tzv. sankční výživné, které svým rozsahem naplňuje znaky výživného mezi manžely, protože umožňuje soudu stanovit vyživovací povinnost v rozsahu, který zajistí v zásadě stejnou úroveň rozvedených manželů. Právo navrhnout soudu sankční výživné vzniká pouze manželovi, který se převážně nezapříčinil o rozvrat manželství nebo s rozvodem nesouhlasil a kterému byla rozvodem způsobena závažná újma. Oprávnění manžela, který zapříčinil rozvod anebo s ním souhlasil, by bylo ve zjevném rozporu s dobrými mravy. V případě sankčního výživného je omezena doba trvání tohoto práva na maximální dobu 3 let právní moc rozsudku o rozvodu.⁷⁹ Zákonodárce posiluje ochranu proti domácímu násilí i sankčním ustanovením proti manželovi, který se takového jednání dopustil. Sankce spočívá v nepřiznání práva na výživné v rozsahu zásadně stejné životní úrovně, přestože by byly splněny podmínky pro přiznání takového rozsahu vyživovací povinnosti.⁸⁰

Nárok na plnění vyživovací povinnosti vzniká nabytím právní moci rozsudku o rozvodu manželství. Pokud o vyživovací povinnosti rozhoduje soud, je prvním dnem, kdy vzniká povinnost platit výživné den, kdy návrh došel soudu.⁸¹

⁷⁶ LUŽNÁ, Romana. Výživné rozvedeného manžela a po zrušení registrovaného partnerství. *Právo a rodina*. 2011, 13(6), 5-8.

⁷⁷ Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 22. 6. 1965, sp. zn.: 3 Co 266/65 In: CODEXIS [právní informační systém]. ATLAS Consulting [cit. 25. 1. 2016].

⁷⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2006. ISBN 80-7239-192-5. str. 139.

⁷⁹ § 762 občanský zákoník

⁸⁰ § 762 odst. 2, tamtéž

⁸¹ § 82 odst. 1, občanský soudní řád

K zániku vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manžely může dojít několika způsoby:

- oprávněný se stane schopným sám se živit
- smrtí jedné ze stran závazku
- uplynutím doby 3 let (u sankčního výživného)
- oprávněný uzavře nové manželství nebo vstoupí do registrovaného partnerství
- výživné bylo nahrazeno odbytným

Odbytné je jednorázovou částkou, kterou na základě dohody mezi rozvedenými manžely poskytne povinný oprávněnému a jejímž poskytnutím právo na výživné zaniká.⁸² Uzavřením nového manželství nebo registrovaného partnerství přechází vyživovací povinnost na nového manžela nebo partnera.

5. Jednání manželů

Přestože manželství není právnickou osobou, způsob jednání osob, které jej uzavřely, podléhá speciální úpravě. Vyjma jednání, kdy každý z manželů jedná sám svým jménem a na svůj účet, je specifickým jednáním v manželství jednání v záležitostech rodiny a vzájemné zastupování manželů.

5.1 Zastoupení

Právně jednat znamená činit právní úkony a to buď osobně, nebo v zastoupení. Právo zastupovat jiného vzniká na základě smlouvy nebo ze zákona. Zastoupení mezi manžely vzniká *ex lege*, kdy § 696 občanského zákoníku hovoří o právu zastupovat druhého manžela v jeho běžných záležitostech. Pro zastoupení v záležitostech, které nejsou běžné, bude potřeba oprávnění vzniklé z jiného titulu, než je zastoupení manžela. Tím bude plná moc. Manželské zastupování je přímým zastoupením, manžel, který jedná jako zástupce, jedná na jméno a účet zastoupeného.

⁸² § 761 odst. 2, občanský zákoník

Právo zastupovat manžela se pojí s jednáním ve výlučně manželských záležitostech, tedy nikoli s jednáním v záležitostech rodiny. Jednání v záležitostech rodiny se odlišuje od zastoupení manžela závazností. Zastupování manžela v jeho záležitostech zavazuje zastoupeného manžela, kdežto jednání v běžných záležitostech rodiny zavazuje oba manžely a to společně a nerozdílně.⁸³ Je-li jednání spojeno s majetkem, musí jít o majetek, který náleží výlučně manželovi, nikoli o majetek náležející do společného jmění manželů. „*Pokud by manžel nebyl svéprávný, druhý manžel za něho jednat nemůže, neboť zákon předpokládá, že k zastoupení může dojít jen tehdy, pokud by manžel byl schopný jednat.*“⁸⁴ Platnost právního jednání je vázána na způsobilost osoby k právnímu jednání. Ve chvíli, kdy není zastoupený manžel schopen jednat samostatně, manžel nemůže zástupčí právo vykonávat. Zástupčí právo vzniká pouze na základě titulu manželství a není-li schopen zastoupený sám jednat, jedná za něj opatrovník, kterého nelze z titulu manželství zastupovat. Je-li zastupující manžel zároveň opatrovníkem, pak zastupuje manžela z titulu opatrovníka a nikoli z titulu manželství.⁸⁵

Pojem běžné záležitosti nejsou v zákoně definovány. Dřívější právní úprava obsahovala začlenění přijímání běžných plnění jako příkladu běžné záležitosti. Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku uvádí, že právní úprava ustanovení o zastupování manželů má být zachována. Z toho lze vyvodit, že nadále platí podřazení běžných plnění pod běžné záležitosti. Otázku definice běžného plnění ovšem také neřeší. Interpretace pojmu běžných záležitostí tak zůstává na soudech ve vztahu ke konkrétním případům. Běžnou záležitostí není podle Nejvyššího soudu žaloba o zrušení vyživovací povinnosti,⁸⁶ z čehož můžeme vyvodit, že podání jakéhokoli návrhu za manžela taktéž není běžnou záležitostí. „*Běžnými záležitostmi je třeba rozumět pravidelné, obvyklé a opakující se úkony, nikoli výjimečné, nárazové.*“⁸⁷ Záležitosti, které nespadají do okruhu této charakteristiky, budou tedy záležitostmi podstatnými. Avšak i v záležitostech takto

⁸³ Srovnání § 696 a § 694, občanský zákoník

⁸⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta a Ondřej ŠMÍD. *Manželství*. Praha: Leges, 2014. s. 149, Teoretik. ISBN 978-80-7502-046-8.

⁸⁵ LUŽNÁ, Romana. Zastupování manžela. *Právní rádce* [online]. 2008 [cit. 2016-03-28]. Dostupné z: <http://pravniradce.ihned.cz/c1-29296810-zastupovani-manzela>

⁸⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 4. 1965, sp. zn. 22 Cdo 2201/2005
In: CODEXIS [právní informační systém]. ATLAS Consulting [cit. 5. 2. 2016].

⁸⁷ Westphalová L. Komentář k § 696 občanský zákoník. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9.

druhově určených najdeme výjimky, kde právní předpisy zastoupení nepřipouští. Příkladem bude výplata mzdy nebo platu, která může být uskutečněna pouze osobě, které náleží, nebo jejímu zástupci na základě písemné plné moci.⁸⁸ V tomto případě zákoník práce výslovně vylučuje zastoupení manželem nebo partnerem *ex lege*. Nejedná-li se o běžnou záležitost, právní vztah mezi manžely se bude řídit ustanovením o obecném zastupování.

Zástupčí právo manželů vzniká stejně jako ostatní práva a povinnosti manželů uzavřením manželství a končí společně se zánikem manželství. Za určitých okolností ho lze vyloučit nebo zrušit i za trvání manželství. Existují tři výjimky, za kterých jde zrušení nebo vyloučení práva zastupovat druhého manžela v běžných záležitostech dosáhnout.

Manžel, který má být zastoupen, může vyloučit právo druhého manžela, aby jej zastupoval, sdělením nesouhlasu se zastoupením třetí osobě, se kterou má zastupující manžel jednat. Předchozí právní úprava hovořila o výslovném vyloučení zastoupení⁸⁹, avšak ze současné formulace lze předpokládat zachování požadavku výslovnosti. Je nutné, aby třetí osoba, vůči níž směřuje budoucí jednání manžela, byla s nesouhlasem obeznámena. V opačném případě bude mít jednání manžela právní účinky. Stejně tak musí být nesouhlas s budoucím zastoupením manžela dán předem. Zpětně vyloučit účinky zastoupení není možné.

Občanský zákoník připouští zrušení zástupčího práva druhého manžela soudem.⁹⁰ Zákon o rodině tuto možnost nepřipouštěl. Soud zruší zástupčí právo manžela na návrh druhého manžela a to v celém rozsahu. Ze zákona nevyplývají žádné důvody pro zrušení práva na zastoupení manžela ani důvody pro jeho zachování. Z toho lze dovodit, že pro zrušení zástupčího práva stačí, aby si to manžel, který má být zastupován, nepřál. To projeví samotným podáním návrhu a soud bez dalšího návrhu vyhoví.⁹¹

⁸⁸ § 142 odst. 6, zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce

⁸⁹ § 21 odst. 3, zákon o rodině

⁹⁰ § 696 odst. 2, občanský zákoník

⁹¹ LUŽNÁ, Romana. Zastupování manžela. *Právní rádce*. 2008, (10), s. 20-23.

Zástupčí právo je speciálně upraveno i v případě, že je manželství zachováno po formální stránce, avšak nesplňuje očekávané náležitosti soužití manželů. Dá se považovat za další formu sankce při porušení manželských povinností, zde konkrétně povinnosti žít spolu. Zástupčí právo nemá manžel, který opustil rodinnou domácnost bez zřetele hodného důvodu a odmítá se vrátit.⁹² Takový stav se nazývá faktická odluka. Ustanovení § 696 občanského zákoníku odkazuje na § 691 odstavec 2, týkající se rodinné domácnosti, který popisuje situaci, za které je zástupčí právo odejmuto. Mimo opuštění rodinné domácnosti a odmítání návratu popisuje dané ustanovení situaci tak, že s jedním z manželů žije společné dítě, ke kterému mají oba vyživovací povinnost nebo které není plně svéprávné a které je svěřeno do péče manželů nebo jednoho z nich. Odkaz na toto ustanovení je možné vyložit si zánik zástupčího práva tak, že podmínka opuštění domácnosti a přítomnost takto popsaného dítěte musí být splněny kumulativně. Pro účely zastupování mezi manžely je však nutné mít přítomnost dítěte za irelevantní. Právní vztah vzniklý mezi manžely ze vzájemného zastoupení se dítěte nijak nedotýká, ledaže by bylo zároveň osobou, proti níž jednání směřuje. Nicméně i tehdy není dítě účastníkem právního vztahu mezi manžely. Pro odnětí práva zastupovat druhého manžela je tedy klíčovou podmínkou pouze opuštění rodinné domácnosti a odmítání návratu bez zřetele hodného důvodu. Stejně účinky jako opuštění rodinné domácnosti s úmyslem žít trvale jinde má i dohoda manželů o trvalém odděleném bydlení.⁹³

5.2 Jednání manželů v záležitostech rodiny

Z hlediska jednání v záležitostech rodiny je opět důležité, zda se jedná o záležitost běžné nebo podstatné. Z obecných pravidel jednání manželů zákon přímo vyčleňuje jednání manželů v záležitostech společného jmění manželů, které je upraveno samostatně.⁹⁴ V záležitostech rodiny mohou jednat manželé buď společně anebo každý zvlášť. Závazky z takovýchto jednání vznikají oběma manželům, a to za určitých pravidel.

⁹² § 696 odst. 3, občanský zákoník.

⁹³ § 743 odst. 3, tamtéž.

⁹⁴ § 695, tamtéž.

Závazky z jednání jednoho z manželů v běžných záležitostech rodiny zavazují i manžela druhého, bez dalších náležitostí. Pro manžele jsou tyto závazky pasivně solidárními. Věřitel tedy může svou pohledávku vůči manželovi uspokojit i vymáháním plnění od druhého manžela. Jednání v běžných záležitostech rodiny druhého manžela nejen zavazuje, ale i opravňuje. To znamená, že dlužník splní svůj závazek, splní-li jej kterémukoli z manželů. Zde se jedná o aktivní solidaritu – solidaritu věřitelů.⁹⁵ Vyloučit solidaritu může manžel stejným způsobem jako v případě zastupování manžela a to prohlášením, že s jednáním manžela nesouhlasí. Toto prohlášení má účinky do budoucna. Učinění prohlášení má za následek zavázání pouze toho manžela, který jednal. Vyloučení solidární odpovědnosti za závazky v záležitostech rodiny lze dosáhnout i soudní cestou. Úspěšnost v soudním řízení bude vázána zejména na prospěch rodiny z takového jednání a na zájmy rodiny. I rozhodnutí soudu bude mít účinky do budoucna. Podle § 694 vyloučit účinky solidární odpovědnosti nesouhlasem nebo prostřednictvím soudu nelze u takových jednání, jimiž manžel obstarává běžně nezbytné životní potřeby rodiny a jejích členů, zejména dětí, které nenabýly plné svéprávnosti.

Jak bylo popsáno výše, jako běžné záležitosti označíme úkony, které jsou pravidelné, opakující se, obvyklé a nikoli nárazové nebo výjimečné. Ve spěti s rodinou budeme takové záležitosti vnímat jako ty, které zároveň zabezpečují rodinnou domácnost a potřeby jejích členů. Důvodová zpráva charakterizuje běžnou záležitost jako takovou, „*jejíž majetkový aspekt zásadně odpovídá majetkovým poměrům rodiny.*“ Naproti tomu jako ostatní záležitosti, nikoli běžné, uvádí příkladem omezení nebo vyloučení práv, která umožňují obvyklý život rodiny. Zároveň uvádí demonstrativní výčet běžných nezbytných životních potřeb, kam zahrnuje každodenní potřeby, běžné nákupy, výdaje na cestování hromadnou dopravou, kulturní a sportovní akce.⁹⁶ Pro srovnání bude tedy nákup potravin zařazen mezi záležitosti běžné, kdežto nákup nového automobilu nikoli. Stejně tak výdaje na dopravu dítěte do školy budou běžnou záležitostí, ale výdaje na letní dovolenou v zahraničí nikoli. Avšak každá rodina vnímá tyto pojmy subjektivně. Nadstandardně majetkově zajištěná rodina bude za běžnou záležitost vnímat právě i dovolenou v tropech, pokud je toto záležitostí, která se opakuje a není výjimečnou.

⁹⁵ Westphalová L. Komentář k § 694 občanský zákoník. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9.

⁹⁶ Důvodová zpráva k občanskému zákoníku.

Proto nelze konkrétně zařadit jednotlivé záležitosti do okruhu běžných nebo podstatných záležitostí. Řešení této otázky proto musí být ponecháno samotným manželům a popřípadě soudům, které posoudí poměry a záležitosti rodiny v rámci každého případu zvlášť.

Na rozdíl od běžných záležitostí, rozhodování o těch podstatných, je podmíněno souhlasem manžela k právnímu jednání druhého manžela. Je-li souhlas udělen, bude závazek vzniklý z takového jednání závazkem solidárním. Vyžaduje se soulad vůle obou manželů. Zákon předpokládá dohodu manželů, avšak pro případ neshody umožňuje soudní řešení analogicky k řešení sporů o rozhodování v záležitostech rodiny, odkazem na § 692, odst. 2. K udělení souhlasu nemusí dojít z důvodu rozdílného názoru o dané záležitosti druhého manžela nebo z neschopnosti tohoto manžela svou vůli projevit. Na základě těchto okolností je možné soudní cestou požadovat nahrazení souhlasu manžela soudním rozhodnutím a to tehdy, je-li odmítání udělení souhlasu druhého manžela bez závažného důvodu a v rozporu se zájmem rodiny. Soud vzhledem k zájmům rodiny rozhodne o tom, zda se souhlas manžela nahrazuje či nikoli.⁹⁷ „*Pokud se manžel nedovolá rozhodnutí soudu předem, že soud nemůže nahradit jeho souhlas a nevyslovil souhlas s právním jednáním v podstatné záležitosti, může se dovolat neplatnosti takového jednání.*“⁹⁸ Z důvodové zprávy vyplývá, že neplatnost právního jednání manžela, který jednal, bude relativní. To znamená, že právní jednání bude platné, dokud se manžel nedovolá jeho neplatnosti. Cílem je ochrana zájmů druhého manžela a zejména rodinných zájmů.

Solidární závaznost je vyloučena, pokud nastane faktická odluka manželů, tedy manželé spolu nežijí z důvodu, že jeden opustil trvale společnou domácnost a odmítá se bez zřetele hodného důvodu vrátit. Stejně účinky má také dohoda o odděleném bydlení manželů.⁹⁹ Problematika však spočívá v informovanosti třetí osoby o situaci manželů, kdy v dobré víře může předpokládat, že manželé spolu žijí. Zákon však v tomto ustanovení ochranu dobré víry neposkytuje. Je tedy třeba,

⁹⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a Radovan DÁVID. *Rodinné právo*. Vyd. 1. V Praze: C. H. Beck, 2015. Academia iuris, 7. ISBN 978-80-7400-552-7.

⁹⁸ Westphalová L. Komentář k § 694 občanský zákoník. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9.

⁹⁹ Srov. § 694 odst. 3 a § 743 odst. 1, občanský zákoník.

aby třetí osoba sama zjistila poměry mezi manžely a v závislosti na tom věděla, zda jednání jednoho z manželů zavazuje či opravňuje i druhého nebo nikoli. Za tímto účelem se však nabízí řešení v podobě kladení otázek osvětlujících rodinnou situaci, které můžeme vnímat při nejmenším jako nevhodné a domáhání se těchto informací za určitý zásah do soukromí.

6. Rozhodování o záležitostech rodiny

Zákon klade při rozhodování o záležitostech rodiny důraz na vzájemnou dohodu manželů. Na rozdíl od staré právní úpravy se v ustanovení § 692 nově výslovně objevuje výčet rodinných záležitostí, které mají být mezi manžely primárně upraveny. Jde o záležitosti pro rodinu stěžejní a jsou jimi umístění rodinné domácnosti, popřípadě rodinné domácnosti jednoho z manželů a dalších členů rodiny, především dětí, které nenabýly plné svéprávnosti, a způsob života rodiny. Předpoklad vzájemné dohody je projevem principu rovnosti a muže a ženy v manželství, vzhledem k tomu, že žádnému z manželů nepřísluší rozhodovat o těchto záležitostech rodiny samostatně. Manželům, kteří se na těchto záležitostech jsou schopni dohodnout je ponechána volnost ve způsobu řešení těchto záležitostí. Vyplývá to již ze skutečnosti, že manželé nejsou nuceni vést spolu rodinnou domácnost a zákon sám připouští možnost oddělených domácností.¹⁰⁰ Vzájemná osobní povinnost žít spolu tím nemusí být dotčena.

Vzájemná dohoda o záležitostech ve věcech rodiny je povinností obou manželů. Ne vždy se ale podaří tuto povinnost splnit. Dohoda manželů musí být aplikována ve všech záležitostech rodiny, nikoli jen těch podstatných. Soudní ochranu však zákon přiznává jen podstatným záležitostem. To znamená, že běžné záležitosti rodiny si mezi sebou manželé mohou vyřešit pouze sami.¹⁰¹ Vymezení podstatných a ostatních záležitostí rodiny však v právní úpravě chybí. Analogicky lze použít výklad k obstarávání běžných a podstatných záležitostí rodiny a jednání manželů, tedy že „běžnými záležitostmi je třeba rozumět pravidelné, obvyklé a

¹⁰⁰ § 691, občanský zákoník.

¹⁰¹ § 692, odst. 2, tamtéž.

opakující se úkony, nikoli výjimečné, nárazové.“¹⁰² a podstatnými všechny ostatní. Jako podstatné záležitosti lze jednoznačně vnímat lokalizaci rodinné domácnosti a bydlení členů rodiny, jak sám zákon zdůrazňuje a to nejen v ustanovení o rozhodování o záležitostech rodiny, nýbrž i v právní úpravě sňatečného obřadu. Snoubenci dříve, než projeví projev vůle vstoupit do manželství, v sňatečním obřadu prohlašují podle § 665 mimo jiné i to, že zvažili své budoucí bydlení.¹⁰³ Tím zákonodárce dává jasně najevo, že bydlení je záležitostí podstatnou. Druhou stěžejní otázkou, kterou manželé musí společně vyřešit dohodou je způsob života rodiny. Způsob života rodiny zahrnuje například problematiku kulturního, sportovního a náboženského života rodiny. Jednání manželů, kterým obstarávají záležitosti rodiny, viz kapitola 5.

Nedohodnou-li se manželé na podstatných záležitostech rodiny, mohou se obrátit na soud. Soud na návrh jednoho z manželů může nahradit souhlas druhého manžela. Hlavním úkolem soudu je však manžele vést k dohodě, je-li to možné. Ze sporů ohledně záležitostí rodiny jsou vyňaty spory ohledně výkonu rodičovské odpovědnosti, spory ohledně péče a výživy a spory ohledně společného jmění manželů a společného nájmu bytu manžely. Tyto spory mají vlastní právní úpravu jejich řešení.¹⁰⁴ Důvodová zpráva uvádí, že nahrazení souhlasu se týká vždy jen jedné jednotlivé záležitosti a uvažuje nad tím, zda by v odůvodněném případě nebylo možné nahradit souhlas manžela pro určitou minimální budoucí dobu. Jako odůvodněný případ se jeví dlouhodobá zdravotní indispozice jednoho z manželů, který vzhledem ke svému stavu není schopen projevit svou vůli. Udělením souhlasu platného po určitou dobu a nikoli jednorázového by jistě druhému manželovi méně komplikovalo jednání v záležitostech rodiny, avšak se lze důvodně domnívat, že by hrozilo nebezpečí zneužití tohoto práva. Druhý manžel by tak po tuto dobu získal právo disponovat s jakoukoli podstatnou záležitostí, včetně těch, které v době rozhodnutí soudu nevyšly najevo. Zároveň mohou být vztahy mezi manžely v tuto dobu narušeny a ne vždy by manžel mohl jednat v dobrém úmyslu. Než udělení

¹⁰² Westphalová L. Komentář k § 696 občanský zákoník. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9.

¹⁰³ Mimo to prohlašují, že jim nejsou známy překážky, které by jim bránily uzavřít manželství, že navzájem znají svůj zdravotní stav a zvažili budoucí majetkové poměry a hmotné zajištění.

¹⁰⁴ Westphalová L. Komentář k § 696 občanský zákoník. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9.

souhlasu na určitou dobu se jeví rozumnější udělení souhlasu pro určitý okruh věcí, kterých se budoucí rozhodování má týkat, a to případně podmínit určitou dobou, maximálně však do té doby, než bude moct indisponovaný manžel opět vykonávat svá práva.

7. Uspokojování potřeb rodiny

Dle § 690 občanského zákoníku má každý z manželů přispívat na potřeby života rodiny a potřeby rodinné domácnosti, a to podle svých osobních a majetkových poměrů, schopností a možností tak, aby životní úroveň všech členů byla zásadně srovnatelná. Z hlediska prosperity rodinného života je nutné vnímat toto ustanovení pozitivně, tedy vytyčený cíl ustanovení je srovnání životní úrovně všech členů rodiny se členem rodiny, jehož životní úroveň je nejvyšší. Nikoli snižování životní úrovně členů rodiny za účelem srovnatelnosti.¹⁰⁵ Dle důvodové zprávy se potřebami rodiny rozumí nejen výživa rodiny. Potřeby rodiny představují soubor věcí, které pro svůj život členové rodiny potřebují. Nově zákon přisuzuje osobní péči o rodinu a rodinnou domácnost stejný význam jako materiálnímu zajištění, které manželé rodině poskytují. Tím nedochází ke znehodnocení úsilí manžela pečujícího o rodinu na úkor vlastního profesního života. Zákon o rodině dle § 19 osobní péči o společnou domácnost a děti považoval pouze zčásti nebo zcela jako kompenzaci za poskytování peněžních prostředků na náklady společné domácnosti. V nově deklarované rovnosti osobního i majetkového plnění tak dochází k posílení rovnosti mezi manžely nehledě na jejich majetkové rozdíly. Je tak umožněno plnohodnotně přispívat na uspokojování potřeb rodiny bez vynaložení finančních prostředků.

7.1 Rodinná domácnost

Pojem rodinná domácnost nemá zákonnou definici. Podle Dvořáka „rodinnou domácností musíme rozumět společenství všech osob, které spolu trvale žijí a společně hradí náklady na své potřeby.“¹⁰⁶ Jak správně podotýká Psutka,

¹⁰⁵ NOVOTNÝ, Petr *Nový občanský zákoník*. 1. vyd. Praha: Grada, 2014, s. 46. Právo pro každého (Grada). ISBN 978-80-247-5167-2

¹⁰⁶ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Vydání první, s. 246, Praha: Wolters Kluwer, 2013-. ISBN 978-80-7478-325-8.

„rodinná domácnost je vázána na rodinu.“¹⁰⁷ To znamená, že tyto osoby jsou zároveň spojeny vzájemným rodinným vztahem. Rodinnou domácnost tvoří nutně jen manželské páry, rodinná domácnost je i taková domácnost, kterou tvoří nesezdaní partneři, avšak aby byla splněna podmínka rodinného soužití, musí s nimi žít i dítě alespoň jednoho z nich. Stejně tak může rodinnou domácnost tvořit jen jeden rodič společně se svým dítětem.¹⁰⁸ Pokud spolu manželé nebydlí a nemají děti, rodinná domácnost nebude existovat. V takové situaci se každý z manželů stará o svou vlastní domácnost. Péče o rodinnou domácnost není výhradní povinností manželů. Podle § 886 se na péči o rodinnou domácnost podílí i dítě žijící s manželi nebo s jedním z nich a to podle svých možností a schopností, finančně přispívá pouze, má-li svůj vlastní příjem. Umístění rodinné domácnosti se shoduje s místem, kde osoby tvořící rodinnou domácnost společně bydlí.

Kovářová vyjadřuje obavy z aplikace ustanovení o zásadně stejné životní úrovni členů rodiny, kdy jako rodinu vnímá širší příbuzenstvo.¹⁰⁹ Důvodová zpráva zmiňuje, že s významem pojmu rodina se podle souvislosti může manipulovat.¹¹⁰ Vzhledem k tomu, že se dané ustanovení nalézá v právní úpravě manželských práv a povinností, vhodná modifikace významu rodiny bude na chápání rodiny jako manžele a jejich děti. Další variantou je vykládat toto ustanovení pouze ve vztahu k těm členům rodiny, kteří žijí v rodinné domácnosti manželů.

7.2 Rodinná domácnost a faktická odluka

Faktickou odlukou rozumíme stav, kdy spolu manželé nesdílejí rodinnou domácnost. Základním znakem je nesdílení manželského společenství, které jeden z manželů nebo oba manželé nechtějí nadále udržovat, nikoli oddělené bydlení manželů. Všechna vzájemná práva a povinnosti manželů však trvají. Je to stav, který odporuje vzájemné povinnosti manželů žít spolu. V zákoně o rodině úprava těchto poměrů mezi manžely zcela absentovala.

¹⁰⁷ Psutka L. Komentář k § 696 občanský zákoník. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2014, s. 116, Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9.

¹⁰⁸ § 886 odst. 1. občanský zákoník.

¹⁰⁹ KOVÁŘOVÁ, Daniela. Riziková místa rodinného práva. *Rodinné listy: rubrika Události v právním světě*. 2013, (6), s. 11-12.

¹¹⁰ Definicí rodiny přibližuje občanský zákoník v § 700 o rodinném závodě.

K opuštění rodinné domácnosti jedním z manželů může dojít na základě dobrovolného odchodu nebo nedobrovolného donucení. K nedobrovolnému odloučení dochází zejména z důvodů výkonu trestu nebo institutu vazby podle trestního zákoníku¹¹¹. Podstatou úkonů v trestním řízení, které ovlivňují soužití manželů, je omezení svobody manžela nebo vykázání z místa bydliště, jak je tomu v případě uložení trestu zákazu pobytu nebo vyhoštění. Za předpokladu, že se rodinná domácnost nalézá ve stejné obci, kde má odsouzený manžel trvalý pobyt, je nucen opustit i rodinnou domácnost.¹¹² Dalšími příčinami nedobrovolné odluky mohou být pobyt ve zdravotnickém zařízení, omezení či vyloučení práva manžela v domě nebo bytě bydlet jako konsekvence domácího násilí¹¹³ nebo pobyt mimo rodinnou domácnost z pracovních důvodů. Hlavní je úmysl manžela v manželském společenství a rodinné domácnosti nadále setrvat.¹¹⁴ Je-li přítomen, nemá opuštění rodinné domácnosti žádné právní následky.

K dobrovolnému opuštění rodinné domácnosti dochází z vůle jednoho z manželů. Právní následky faktické odluky založené na dobrovolném odchodu z rodinné domácnosti jsou závislé na důvodech, které manžel pro opuštění rodinné domácnosti měl. Podle § 691 občanského zákoníku posuzuje důvod opuštění rodinné domácnosti soud podle zásad slušnosti a dobrých mravů. Opustil-li manžel rodinou domácnost, ve které společně s manželkou žije nezletilé dítě bez plné svéprávnosti, o které má pečovat alespoň jeden z manželů nebo ke kterému mají oba manželé vyživovací povinnost, aniž by k tomu měl zvláštní zřetele hodný důvod, a odmítá se vrátit, je tento manžel povinen podílet se na náhradě nákladů rodinné domácnosti.¹¹⁵ Zajišťuje tak ekonomickou stabilitu rodiny v situacích, kdy manžel opustí rodinnou domácnost a k dítěti nemá vyživovací povinnost. Zákon ale neřeší opačný případ, kdy manžel opustí rodinnou domácnost společně s dítětem a ponechá manžela v původním bydlišti. Rodinná domácnost se společně s členy, kteří ji tvoří, přesune do nově vytvořené domácnosti manžela a dítěte. Manžel, který

¹¹¹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „trestní zákoník“).

¹¹² Podle § 75, odst. 1 trestního zákoníku nelze trest zákazu pobytu uložit, pokud má pachatel v daném místě trvalý pobyt. Ten se může, ale nemusí slučovat s umístěním rodinné domácnosti.

¹¹³ Podle § 751, občanského zákoníku.

¹¹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 9. 1999, sp. zn. 2 Cdon 1980/97.
In: CODEXIS [právní informační systém]. ATLAS Consulting [cit. 18. 2. 2016].

¹¹⁵ § 691, odst. 2, občanský zákoník.

zůstal sám, nemůže sám o sobě rodinnou domácnost tvořit.¹¹⁶ Nárok bude mít pouze na výživné v rámci vyživovací povinnosti mezi manžely.

Zanedbanou problematikou je i situace, kdy manžel s dětmi opustí druhého manžela z důvodů domácího násilí nebo jiného zavrženíhodného chování, například alkoholismu. Manžel, který se dopustil takového chování, rodinnou domácnost neopustil, tudíž jeho jednání žádnou povinnost přispívat na rodinnou domácnost nezakládá. Dovodit jeho povinnost přispívat na náklady rodinné domácnosti lze tak pouze z generální klauzule obsažené v § 690 občanského zákoníku, avšak *a contrario* dle ustanovení o faktické odluce § 691 má tuto povinnost jen manžel, který rodinnou domácnost opustil a nemá k tomu důvod zvláštního zřetele hodného. To však naráží na zásadu ochrany zájmů dítěte, která je v rodinném právu dominantní a proto ji je nutno prosazovat ve všech rodině-právních vztazích, včetně těch manželských.¹¹⁷ Podle tohoto by manžel, který opustil rodinnou domácnost společně s dítětem, neměl nárok na příspěvek na náklady rodinné domácnosti od manžela, který ji neopustil, ale vyvolal rozhodnutí druhého manžela s dítětem odejít. Zajištění příspěvku na rodinnou domácnost v tomto případě bude možné jen v rámci plnění výživného mezi manžely. Jak bylo popsáno v kapitole číslo 4, nárok na plnění z vyživovací povinnosti mezi manžely zakládá nerovnost životní úrovně manželů. V případě, kdy k dítěti, které opustilo s manželem rodinnou domácnost, nemá druhý manžel vyživovací povinnost, a zároveň je životní úroveň obou manželů zásadně stejná, se tak nelze uspokojit ani z institutu vyživovací povinnosti. Manžel, který odchod rodiny a přesun rodinné domácnosti zavinil tak není povinen jakkoli přispívat na chod rodinné domácnosti. Proto by bylo vhodné novelizovat úpravu těchto vztahů takovým způsobem, aby manžel, který přesun rodinné domácnosti druhého manžela s dětmi zavinil, byl nucen přispívat na její chod. Toto opatření by zároveň sloužilo jako sankce za porušení manželských povinností, pokud by toto porušení bylo příčinnou rozpadu rodinné domácnosti.

Dle důvodové zprávy se bude považovat za chování proti dobrým mravům takové chování, které spočívá v porušení manželských povinností. Povinnost

¹¹⁶ Rodinná domácnost je charakterizována jako společenství osob, tudíž nemůže vzniknout u jednotlivce.

¹¹⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 17, ISBN 80-7239-192-5.

přispívat na péči o rodinnou domácnost bude mít i manžel, který způsobil rozvrat manželství a odešel za účelem ukončení manželství rozvodem. Pro posuzování důvodů faktické odluky manželů je nutné přihlížet nejen k důvodům odchodu manžela, který rodinnou domácnost opustil, ale také k jejich příčinám. Manžel, který rodinu opustil za účelem rozvodu manželství, se nemusel dopustit jednání, které z rozvodu vedlo, a tím pádem nijak neporušil dobré mravy. Stejně právní účinky jako opuštění rodinné domácnosti má dle § 743, odst. 3 i dohoda o odděleném bydlení manželů. V obou případech je předpokladem pro vznik povinnosti přispívat na náklady rodinné domácnosti přítomnost nezletilého, ne plně svéprávného nebo péči na manžely odkázaného dítěte. Pokud jsou manželé bezdětní a žijí odděleně, ani jeden z nich nemůže sám o sobě založit rodinnou domácnost a nárok na přispívání na náklady domácnosti tak nevzniká ani jednomu z nich. Plnění povinnosti vzájemně si pomáhat a podporovat se tím není dotčeno. Lze se uspokojit pouze skrz institut vyživovací povinnosti.

7.3 Uspokojování potřeb rodiny ve vztahu k vyživovací povinnosti

Tyto dva instituty spolu úzce souvisí. Jedná se však o dva rozdílné instituty s dvěma samostatně stojícími nároky. Z toho plyne, že oba nároky lze u soudu uplatnit společně. Vznik jednotlivých nároků je závislý na různých podmínkách. Přesto se tyto dva instituty mohou dostat do vzájemné kolize. Na rozdíl od výživného, příspěvek na náklady domácnosti lze přiznat i zpětně.¹¹⁸

Výživné vyplývající z vyživovací povinnosti manžela vůči druhému manželovi nebo společnému dítěti plní i funkci příspěvku na chod rodinné domácnosti, tedy ekonomické zajištění rodiny. Opustí-li manžel takovou domácnost, ve které se nalézá i ne plně svéprávné nezletilé dítě nebo dítě svěřené do péče alespoň jednoho z manželů, anebo se manželé, se kterými takové dítě žije, dohodnou na odděleném bydlení, vzniká nárok na příspěvek na náklady rodinné domácnosti stojící mimo vyživovací povinnost. Při určování rozsahu vyživovací povinnosti však soud přihlíží také k péči o rodinnou domácnost, která je obsahem uspokojování potřeb rodiny ze strany manželů. To znamená, že soud při stanovení rozsahu výživného musí přihlédnout i ke skutečnosti, zda manžel přispívá

¹¹⁸ Důvodová zpráva k zákonu č.89/2012 Sb., občanskému zákoníku.

na náklady rodinné domácnosti, tedy jak plní svou povinnost uspokojování potřeb rodiny a tuto skutečnost zohlednit.¹¹⁹ Z toho lze vyvodit, že „nárok na náhradu nákladů domácnosti je obsahově užším, proto i v případě kolize se může zdát, že bude vždy zahrnut v rámci plnění vyživovací povinnosti.“¹²⁰ K této myšlence se přiklání i judikatura, dle které po manželovi, který nesdílí rodinnou domácnost se zbytkem rodiny a plní vyživovací povinnost, nelze nárokovat příspěvek na bydlení podle § 19 zákona o rodině, nyní v § 691 občanského zákoníku.¹²¹ Nepřispívání na náklady rodinné domácnosti je totiž zohledněno při stanovení rozsahu vyživovací povinnosti jako potřeby oprávněných osob. Výživné tak zahrnuje i tento příspěvek. Závěrem lze konstatovat, že je-li přiznán nárok na výživné, nelze uplatnit nárok na příspěvek na náklady domácnosti.

7.4 Obvyklé vybavení rodinné domácnosti

Potřeby rodinné domácnosti jsou různorodé. Nejzákladnějšími z nich je však obvyklé vybavení rodinné domácnosti, které je charakterizováno v § 698 občanského zákoníku jako soubor movitých věcí, který slouží nezbytným životním potřebám rodiny a jejích členů. Tyto věci mohou náležet výhradně jednomu z manželů nebo mohou náležet do manželům oběma. Nahlížíme-li na obvyklé vybavení rodinné domácnosti jako na nadřazenou potřebu rodiny, je povinností manželů dle § 690 občanského zákoníku tuto potřebu uspokojit, tedy obstarat movité věci, která rodina nezbytně potřebuje.

Obvyklé vybavení rodinné domácnosti je dalším relativně neurčitým pojmem. Zákonodárce přisuzuje obvyklému vybavení vlastnosti, které zařazují jednotlivé věci do okruhu obvyklého vybavení rodinné domácnosti, čím tento pojem alespoň z části charakterizuje. Dřívější právní úprava¹²² problematice definice obvyklého vybavení rodinné domácnosti pozornost nevěnovala vůbec. Vymezení pojmu tak bylo ponecháno na judikatuře, která jako jeden ze základních

¹¹⁹ NOVOTNÝ, Petr. *Nový občanský zákoník*. 1. vyd. Praha: Grada, 2014. s. 47, Právo pro každého (Grada). ISBN 978-80-247-5167-2.

¹²⁰ HULMÁK, Milan. Některé problémy majetkových vztahů mezi manžely po poslední novele zákona o rodině. *Právní rozhledy*. 2000, (4), 143.

¹²¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 1. 1970, sp. zn.: 5 Cz 110/67. In: CODEXIS [právní informační systém]. ATLAS Consulting [cit. 28. 2. 2016].

¹²² Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

znaků stanovila nezbytnou potřebnost věcí pro rodinu.¹²³ Aby jednotlivé věci spadaly do obvyklého vybavení, musí mít tři vlastnosti:

- *musí být věcmi movitými*
- *slouží nezbytným životním potřebám rodiny a jejích členů*
- *musí náležet manželům společně nebo alespoň jednomu z nich*¹²⁴

Z daného vymezení však nevyplývá požadavek umístění věcí, tedy že by se takto určené věci musely nacházet v místě rodinné domácnosti. Stanovit konkrétní věci, které vždy tvoří obvyklé vybavení rodinné domácnosti je nemožné. Obvyklé vybavení rodinné domácnosti bude u každé rodiny posuzováno jinak, zejména v závislosti na různých potřebách a prioritách každé rodiny. Důležitým faktorem pro posuzování takových věcí bude také majtkové zabezpečení a životní styl jednotlivých rodin.¹²⁵ Zároveň důvodová zpráva připouští, že přes výslovné určení obvyklého vybavení rodinné domácnosti jako souboru věcí je možné, aby toho tvořila pouze jedna věc samotná nebo dokonce žádná.

Dle přechodných ustanovení, nabytím účinnosti občanského zákoníku dne 1. 1. 2014 přestávají být věci, které náleží do obvyklého vybavení rodinné domácnosti součástí společného jmění.¹²⁶ Oproti společnému jmění manželů mají speciální úpravu. Ustanovení § 699 občanského zákoníku o vypořádání věcí spadající do obvyklého vybavení rodinné domácnosti v případě faktické odluky odkazuje na ustanovení o vypořádání společného jmění. Společným pro společné jmění manželů a věcem náležejícím do obvyklého vybavení rodinné domácnosti je způsob vypořádání za podmínky, že věc náleží manželům společně. Dalším společným znakem je potřeba souhlasu druhého manžela s nakládáním věcí spadajících do těchto institutů.¹²⁷ Výjimkou je nepotřebný souhlas s nakládáním věcí obvyklého vybavení rodinné domácnosti zanedbatelné hodnoty.

¹²³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 2. 2004, sp. zn.: 20 Cdo 180/2003
In: CODEXIS [právní informační systém]. ATLAS Consulting [cit. 17. 3. 2016].

¹²⁴ Psutka J. Komentář k § 696 občanský zákoník. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2014, s. 120, Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9.

¹²⁵ Psutka J. Komentář k § 696 občanský zákoník. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2014, s. 120, Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9.

¹²⁶ § 3038 občanský zákoník.

¹²⁷ Srov. § 698, odst. 2 a § 714, odst. 1, tamtéž.

Speciální úprava obvyklého vybavení rodinné domácnosti spočívá zejména ve způsobu jednání manželů ve spojitosti s takovými věcmi. Oprávnění nakládat s nimi mají oba manželé, avšak nakládání s věcí, která není zanedbatelné hodnoty je podmíněno souhlasem druhého manžela pod sankcí relativní neplatnosti právního jednání.

V případě faktické odluky manželů podle § 699 občanského zákoníku je manžel, který rodinnou domácnost opustil oprávněn žádat vydání věci obvyklého vybavení rodinné domácnosti, která náleží jen jemu. To však jen tehdy, nežije-li v rodinné domácnosti dítě, ke kterému mají oba manželé vyživovací povinnost nebo nezletilé a ne plně svéprávné dítě svěřené do péče alespoň jednoho z manželů. Pokud takové dítě žije v rodinné domácnosti, budou správně upřednostněny potřeby takového dítěte před potřebami manžela v rámci zásady ochrany zájmu dítěte. Věci náležející oběma manželům si manželé rozdělí rovným dílem. Pokud toto není možné, podléhají stejnému vypořádání jako věci v rámci společného jmění manželů.¹²⁸ Žije-li v rodinné domácnosti dítě uvedené výše, k rozdělení ani vypořádání věcí nedojde.

8. Bydlení manželů

V souvislosti se zavedenou manželskou povinností žít spolu přiznává zákon speciální práva a povinnosti manželů i v otázkách společného bydlení. Společné bydlení samo o sobě neznamená naplnění povinnosti žít spolu, nicméně z dikce zákona vyplývá, že pro účely uspokojování potřeb rodiny je tento stav společně s harmonickým soužitím manželů žádoucí. Právní úprava jednotlivých forem bydlení manželů je zároveň způsobem ochrany zájmů rodiny.

8.1 Pojem obydlí

Ohledně definování pojmu obydlí se ke vztahu k manželům zákonodárce vyjadřuje velmi jasně. „*Manželé mají obydlí tam, kde mají rodinnou domácnost*“.¹²⁹ Při absenci rodinné domácnosti však dochází i k absenci vymezení pojmu obydlí. S konceptem obydlí pracuje i trestní zákoník, který v § 133 stanoví,

¹²⁸ § 699 občanský zákoník.

¹²⁹ § 743 odst. 1, tamtéž.

že obydlím se rozumí dům, byt nebo jiná prostora sloužící k bydlení a příslušenství k nim náležející. Analogicky lze vyložit pojem obydlí stejným způsobem i pro účely soukromoprávní úpravy. Obydlí manželů je takové obydlí, které spolu manželé sdílejí a společně v něm bydlí. Jeho podoba může být různorodá. Může se jednat o byt nebo dům, jak je výslovně stanoveno v definici trestního zákoníku, o jiné prostory, kterými může být například karavan, hausbót nebo i stan. Obydlí manželů se také může měnit. Rozhodování o změně obydlí je však podstatnou záležitostí rodiny podle § 692 občanského zákoníku, na němž se mají oba manželé spolu dohodnout a nedojde-li k dohodě, rozhodne soud. Pokud jeden z manželů žádá o přemístění obydlí z vážných důvodů, druhý manžel by měl takovému požadavku vyhovět, nejsou-li přítomny převažující důvody pro setrvání v současném obydlí.¹³⁰ Jelikož změna obydlí je podstatnou záležitostí rodiny, lze aplikovat ustanovení § 692, odst. 2 občanského zákoníku a ponechat rozhodnutí o případném soudním nahrazení souhlasu manžela soudu, přestože tato možnost není výslovně uvedena.¹³¹ Obydlí, nejen manželské, požívá speciální ochrany zakotvené v Listině základních práv a svobod, která v článku 12 proklamuje nedotknutelnost obydlí a zákaz vstupu bez souhlasu toho, kdo v něm bydlí. Porušení nedotknutelnosti obydlí je možné jen na základě zákona.¹³² Obydlí je nutné odlišovat od pojmu bydliště, za které občanský zákoník v § 80 považuje místo, kde se člověk zdržuje s úmyslem žít tam s výhradou změny okolností trvale. Může, ale nemusí být totožné s obydlím. Odlišné od obydlí manželů bude u manželů žijících odděleně, kdy rodinná domácnost je umístěna v bydlišti jen jednoho z nich.¹³³

8.2 Právní důvody bydlení manželů

Společným bydlením manželé sdílejí jedno bydliště a zároveň i rodinnou domácnost. Jednotlivé právní důvody společného bydlení jsou upraveny v občanském zákoníku. Z hlediska práv manželů k bytu nebo domu je podstatné, zda manželé nebo jeden z nich opatřili nemovitost, ve které bydlí před uzavřením manželství nebo až v době trvání manželství. Rozhodující bude také majetkový

¹³⁰ § 743 odst. 2, občanský zákoník.

¹³¹ Hulmák M. Komentář k § 696 občanský zákoník. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2014, s. 396, Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9.

¹³² Klasickým případem prolomení nedotknutelnosti obydlí je institut domovní prohlídky pro účely trestního řízení.

¹³³ Srov. § 80 a § 743, odst. 1, občanský zákoník.

režim, který si manželé zvolili.¹³⁴ V závislosti na těchto okolnostech dělíme právní důvody bydlení manželů na ty, kde mají manželé rovnocenné postavení a na ostatní.

Rovnoprávnost manželů v souvislosti s bytem nebo domem je zaručena v majetkovém režimu společného jmění manželů, které vzniká uzavřením manželství, nedojde-li k modifikaci tohoto institutu na základě manželské smlouvy nebo soudním rozhodnutím. Stejně postavení je manželům garantováno i je-li obydlí manželů v podílovém spoluvlastnictví za podmínky, že jsou podíly manželů stejné. Má-li však výhradní právo k obydlí pouze jeden z manželů, vzniká druhému z nich odvozené právo na bydlení, jehož osud sleduje osud práva, od něhož je odvozeno. Manžel, který disponuje odvozeným právem na bydlení, se na základě ustanovení § 746 občanského zákoníku stává ručitelem manžela s právem výhradním. Podmínkami pro vznik odvozeného práva na bydlení jsou:

- výhradní právo jednoho z manželů k domu nebo bytu
- obydlí manželů nacházející se v takovém místě
- výhradní právo manžela není právem závazkovým¹³⁵

Pokud by výhradním právem k domu nebo bytu jednoho z manželů bylo právo závazkové, vzniká podle § 745 občanského zákoníku stejné závazkové právo oběma manželům. Nejobvyklejším typem takového závazkového práva bude nájemní právo¹³⁶. Vznikne-li společného nájemní právo podle § 746 občanského zákoníku, jsou manželé oprávněni a zavázáni společně a nerozdílně. Speciální úpravě podléhá odvozené nájemní právo vyplývající z členství v bytovém družstvu. V případě, že je družstevní podíl zahrnut do společného jmění manželů, vzniká společné nájemní právo bez dalšího. Podmínka umístění obydlí manželů v bytě v takovém případě odpadá, jelikož se tento vztah bude řídit podle § 745 zákona o obchodních korporacích.¹³⁷ Když družstevní podíl vlastní výhradně jeden z manželů, řídí se právní vztah mezi manžely podle ustanovení občanského zákoníku.¹³⁸ Podle § 746 zákona o obchodních korporacích ale nemá vliv

¹³⁴ ŠÍNOVÁ. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, s. 178. Teoretik. ISBN 978-80-7502-046-8.

¹³⁵ Hulmák M. Komentář k § 744 občanský zákoník. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2014, s. 400, Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9.

¹³⁶ Příkladem obdobného závazkového vztahu je výpůjčka podle § 2193 občanského zákoníku.

¹³⁷ Zákon č. 90/2012 Sb., zákon o obchodních korporacích

¹³⁸ Hulmák M. Komentář k § 744 občanský zákoník. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2014, s. 400, Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9.

na společné nájemní právo přeměna společného členství bytového družstva na výhradní členství jednoho z manželů. Společné nájemní právo zůstává zachováno.

8.3 Ochrana rodinné domácnosti

Existence rodinné domácnosti ve společném obydlí manželů vyžaduje důraznou ochranu zájmů členů této domácnosti. V souvislosti s tím je nově zvláště upraveno jednání manželů, kteří činí jednání v souvislosti s dispozicemi s obydlím. Do jednotlivých ustanovení se tímto promítá zásada rovnosti manželů zároveň se zásadou ochrany zájmů dítěte.

Právní poměry manželů ve vztahu k rodinné domácnosti nově umožňuje ochranu slabšího manžela. Právní úprava vyjádřena v § 747 občanského zákoníku zakazuje manželovi nakládat s domem nebo bytem rodinné domácnosti takovým způsobem, kterým by znemožnil nebo ohrozil bydlení v daném bytě nebo domě, pokud je tohoto domu nebo bytu nezbytně třeba k bydlení rodiny. Nesmí především bez souhlasu druhého manžela byt nebo dům zcizit nebo k němu či jeho části zřídit právo neslučitelné s bydlením manželů rodiny. Z ustanovení nevyplývá doba, kdy má k souhlasu druhého manžela dojít. Lze tedy předpokládat, že souhlas lze udělit předem nebo i po učinění jednání manžela. Zákonodárce stanovuje požadavek písemné formy tohoto souhlasu. Nedodržení písemné formy se řídí podle § 582 a má za následek neplatnost takového souhlasu, leda že se formální vady zhojí. Zákonodárce se také záměrně v ochranných ustanovení nezmiňuje o ochraně dobré víry třetí osoby, jelikož klade důraz především na rodinné vazby a ochranu rodiny považuje za prioritní.¹³⁹

Nesouhlasí-li druhý manžel s takovými úkony, může se dovolat neplatnosti jednání manžela. Souhlas druhého manžela není vyžadován, pokud manžel zajistí rodině po všech stránkách obdobné bydlení. Nezbytnost potřeby může vyplývat nejen z ekonomických důvodů, kdy manželé nemají možnost přestěhovat se do jiného místa, ale obecně z celého komplexu potřeb rodiny jako je třeba

¹³⁹ Důvodová zpráva k zákonu č.89/2012 Sb., občanskému zákoníku.

dostupnost práce nebo školy v dané lokalitě.¹⁴⁰ Pro dítě bude potřebný i styk s dalšími členy rodiny, kteří nejsou členy rodinné domácnosti a pobyt v jejich blízkosti.¹⁴¹ Stejným pravidlům podléhá podle § 748 i společné nájemní právo manželů, kdy nelze nájem ukončit nebo omezit právem, jehož výkon je neslučitelný s bydlením, nesouhlasí-li druhý manžel. Zákaz dispozice s obydlím manželů může být podle § 750 občanského zákoníku předmětem předmanželské smlouvy. Manželé si tak mohou před uzavřením sňatku nebo během trvání manželství dohodnout odlišná pravidla pro nakládání s obydlím. Jejich dohoda však nesmí v žádném případě jakkoli zhoršit postavení nezletilého dítěte žijícího v rodinné domácnosti, které je závislé na péči alespoň jednoho z manželů a nesmí se dotknout práv třetích osob. Třetí osoby však mohou na rozdíl od dítěte vyjádřit souhlas s takovou dohodou, musí tak učinit písemnou formou.

Zákonodárce používá místo pojmu „domácnosti manželů“ pojem „rodinná domácnost“. Tím je vyjádřen záměr ochránit všechny členy rodiny žijící ve společné domácnosti a ne jen pouze manžele. Ochrana vztahující se pouze na domácnost manželů by opomíjela zájmy dětí. Opuštěním rodinné domácnosti tato domácnost nezaniká, tvoří-li ji i další členové odlišní od manželů, kdežto domácnost manželů zaniká odchodem jednoho z nich.¹⁴² V důsledky by tak opuštění rodinné domácnosti bylo cestou k prolomení zákazu dispozice s obydlím.

Ustanovení § 747 a 748 občanského zákoníku výslovně hovoří o bytu nebo domu, tedy hovoří pouze o nemovitostech. Argumentací *e ratione legis* musíme ovšem dospět k závěru, že se zákaz dispozice s obydlím vztahuje i na věci movité. Umístění rodinné domácnosti není limitováno pouze domem nebo bytem, obydlí rodiny mohou tvořit i věci jiné povahy, například karavan, který je věcí movitou. Abychom docílili komplexní ochrany rodinné domácnosti v souvislosti s bydlením, je nutné vztahovat ochranná ustanovení na všechny věci, které mohou k bydlení sloužit.

¹⁴⁰ Hulmák M. Komentář k § 747 občanský zákoník. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2014, s. 418, Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9.

¹⁴¹ Viz § 927 občanského zákoníku.

¹⁴² ŠÍNOVÁ, Renáta a Ondřej ŠMÍD. *Manželství*, s 181, Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-7502-046-8.

8.4 Ochrana proti domácímu násilí

Nový občanský zákoník přichází s první soukromoprávní úpravou domácího násilí. Domácí násilí je problematikou, která se nedotýká pouze manželů, ale všech osob žijících i v jiných poměrech, nejen rodinných. Proto se ustanovení o ochraně před domácím násilím aplikuje i na tyto osoby.

V případě manželského soužití však domácí násilí porušuje zároveň i základní manželské povinnosti uvedené v § 687. Dopustí-li se manžel chování naplňujícího znaky domácího násilí, porušuje tím povinnost vzájemné úcty, povinnost vzájemně respektovat svou důstojnost a lze konstatovat, že vytváření zdravého rodinného prostředí není ani v souladu s takovým chováním.¹⁴³

Charakteristiku domácího násilí přináší důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. Ta popisuje domácí násilí jako *„násilné jednání, kterým dochází k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, a to v bytě nebo domě společně obývaném násilnou osobou i osobou, proti níž takový útok směřuje. Domácím násilím se rozumí opakované násilné jednání nebo opakované vyhrožování násilným jednáním, v důsledku kterého dochází nebo hrozí, že dojde k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, mezi osobami, které jsou či byly spolu v intimním, rodinném či jiném obdobném vztahu a žijí ve společně obývaném bytě nebo domě. V rámci domácího násilí lze jednoznačně identifikovat osobu násilnou i osobu ohroženou, proti níž takové útoky nebo výhrůžky útokem směřují.“*¹⁴⁴

Soukromoprávní ochrana před domácím násilím spočívá v možnosti soudu na návrh omezit, popřípadě vyloučit právo manžela, který se násilím dopouští, v domě nebo bytě bydlet. Není přitom relevantní, zda má manžel právo bydlet ve společném obydlí originární nebo odvozené. Násilí přitom nemusí směřovat bezprostředně vůči druhému manželovi, ale i vůči jiným osobám sdílející s manželkou

¹⁴³ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Právo proti domácímu násilí*. Vyd. 1. V Praze: C. H. Beck, 2011, s. 30. Beckova skripta. ISBN 978-80-7400-381-3.

¹⁴⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., zákon, kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím

rodinnou domácnost. Návrh může podat dotčený manžel nebo jiná osoba, která žije v rodinné domácnosti manželů nebo rozvedených manželů.¹⁴⁵ Hrušáková poukazuje na skutečnost, že pro účelnost ochrany členů rodinné domácnosti je třeba vykládat ustanovení o osobách oprávněných podat tento návrh v co nejširším smyslu.¹⁴⁶ S tímto názorem nelze, než souhlasit. Za účelem efektivit by neměla být oprávněnost osob podat návrh podmíněna společným žitím s manželkou. Žijí-li manželé v rodinné domácnosti pouze spolu, bez přítomnosti dalších osob, je více než pravděpodobné, že se poškozený manžel v důsledku vyhrožování druhého manžela, jako jediný oprávněný podat návrh, rozhodne situaci neřešit a šance, že dojde k rychlému napravení škodlivého stavu se tak snižuje.

Právo manžela, který se domácího násilí dopouští, v obydlí bydlet může soud vyloučit nebo omezit maximálně na dobu 6 měsíců. Soud ovšem ve věci může rozhodnout opakovaně, jsou-li k tomu závažné důvody, což znamená, že doba 6 měsíců nemusí být dobou konečnou. Za závažné důvody bude považováno zejména trvání původního stavu, kdy se manžel násilí znovu dopouští.

8.5 Dohoda o odděleném bydlení manželů

Stejně právní účinky jako faktická odluka má i dohoda manželů, že spolu budou bydlet trvale odděleně.¹⁴⁷ Právní následky jsou tedy stejné, jako když manžel opustí rodinnou domácnost za účelem žít trvale jinde, bez zřetele hodného důvodu.¹⁴⁸ Odděleným bydlením je třeba rozumět rozdílné obydlí manželů. Každý z manželů má svou vlastní domácnost. „*Význam běžně používaných termínů, jakým je „bydliště“ nebo „obydlí“, není třeba v praxi přeceňovat. Není vyloučeno, že manželé mohou na základě své dohody žít odděleně, ale současně mohou mít i společné bydliště.*“¹⁴⁹ Rozdílné obydlí zakládá absenci společné domácnosti manželů a v případě, že manželé nemají děti i absenci rodinné domácnosti. Rodinná domácnost manželů zaniká, pokud je rozhodnutí manželů nebo alespoň jednoho z nich, žít jinde s úmyslem učinit tak trvale a nepodílet se dále na manželském

¹⁴⁵ § 751 a 753, občanský zákoník

¹⁴⁶ Hrušáková ml. Komentář k § 753 občanský zákoník. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2014, s. 443, Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9.

¹⁴⁷ § 743 odst. 3, občanský zákoník

¹⁴⁸ Jednotlivé právní následky viz kapitoly 5.2, 7.2 a 7.4.

¹⁴⁹ KŘEČEK, Stanislav. Bydlení manželů podle nové úpravy. *Rodinné listy*. 2012(4), s. 10-14.

společenství. Právní účinky faktické odluky nastávají až realizací tohoto úmyslu. Pokud se ale manželé dohodnou na odděleném bydlení, právní účinky nastávají již uzavřením této dohody.¹⁵⁰

8.6 Bydlení po zániku manželství

Zánikem manželství nezaniká automaticky právo bydlení v domě nebo bytě, kde manželé mají rodinnou domácnost. Hlavním faktorem při určování, zda právo na bydlení trvá, je způsob ukončení manželství. Právní úprava bydlení po zániku manželství rozlišuje, zda manželství skončilo smrtí jednoho z manželů anebo rozvodem.

Bydlením manžela po zániku manželství smrtí se zabývají § 766 a 767 občanského zákoníku. Stejná ustanovení se použijí i pro případ prohlášení jednoho z manželů za mrtvého. Smrtí manžela s výhradním právem užívat byt nebo dům dochází k zániku odvozeného práva na bydlení druhého manžela. Vzniklo-li za trvání manželství společné nájemní právo, smrtí jednoho z manželů zůstává nájemcem bytu nebo domu pozůstalý manžel, nachází-li se v bytě nebo domě rodinná domácnost manželů. Stejně účinky má i trvalé opuštění rodinné domácnosti. Pokud měl zemřelý manžel výhradní právo nájmu, přechází podle § 2279 nájem na člena rodinné domácnosti, který nemá vlastní byt. Právo nájmu nezanikne ani tehdy, když po pozůstalém manželovi nelze spravedlivě požadovat opuštění obydlí. Manžel, který ztratil právo na bydlení v důsledku smrti svého manžela, může žádat soud o zřízení věcného břemena bydlení, pokud pečuje o nezletilé dítě neschopné se samo žít.

Zánik manželství rozvodem může mít příznivější následky bydlení, za podmínky, že se manželé na dalším uspořádání bydlení společně domluví. Pokud manželé mají společné právo k domu nebo bytu a nedohodnou se, určí soud na návrh jednoho z manželů, který manžel obydlí opustí. Právo na bydlení zruší tomu z nich, po kterém je možné spravedlivě žádat odchod z domácnosti. Klíčovým faktorem při určování tohoto manžela budou potřeby nezletilých dětí žijících v domácnosti. Rozhodne-li soud zároveň o náhradním ubytování, právo na bydlení

¹⁵⁰ Srov. § 691 odst. 2 a § 743 odst. 3, občanský zákoník

vyločeného manžela trvá tak dlouho, dokud mu druhý manžel toto ubytování nezajistí, nejdéle však 1 rok. Má-li vyločený manžel v péči nezletilé dítě, je oprávněn požadovat, aby soud v jeho prospěch založil právo na bydlení k tomuto domu nebo bytu. V případě, že rozvedení manželé k bytu nebo domu disponují právy odlišné síly, tedy jeden z nich disponuje pouze odvozeným právem na bydlení, soud rozhodne o jeho povinnosti vystěhovat se.¹⁵¹ Požadavek spravedlnosti bude uplatněn i zde. Hlavním rozdílem je, že manžel s výhradním právem užívání bytu nebo domu může být postižen pouze tak, že bude muset snést další přítomnost svého bývalého manžela v obydlí. Na rozdíl od situace, kdy mají oba manželé společné právo k obydlí, v tomto případě nemůže být manžel se silnějším právem nucen se vystěhovat.¹⁵²

¹⁵¹ KŘEČEK, Stanislav. Bydlení manželů podle nové úpravy. *Rodinné listy*. 2012(4).

¹⁵² NOVOTNÝ, Petr. *Nový občanský zákoník*. 1. vyd. Praha: Grada, 2014. s. 73, Právo pro každého (Grada). ISBN 978-80-247-5167-2.

9. Závěr

Hlavním úkolem této diplomové práce je uchopit manželství jako soubor právních vztahů mezi manžely a zhodnotit jej v jeho obsahu. Práce se věnuje právům a povinnostem osobního a osobně-majetkového charakteru, které jsou obsahem manželství jako společenského soužití. S přijetím občanského zákoníku se od 1. 1. 2014 manželství dočkalo několika změn. Oproti staré právní úpravě je katalog vzájemných osobních povinností o něco širší, což koresponduje zejména s účelem manželství, kterým je zejména vzájemná podpora a pomoc. Aktuální právní úprava často pracuje s neurčitými pojmy jako „rodina“, „rodinná domácnost“ nebo „běžné záležitosti“. Absenci těchto pojmů ponechává prostor k jejich upřesnění judikatuře.

Druhá kapitola se věnuje charakteristice manželství, včetně jeho účelu a vztahu k rodině. Účel manželství nespočívá jen v založení rodiny a řádné výchově dětí, nýbrž zejména ve vzájemné podpoře a pomoci. Vznikem manželství vzniká i řada práv a povinností k rodině a zakládá vznik nových rodinných vztahů.

Třetí kapitola detailně rozebírá jednotlivé vzájemné manželské povinnosti a řeší problematiku jejich nevynutitelnosti. Snaha o vynucení těchto povinností by narážela na základní lidská práva a zároveň by odporovala účelu manželství, jehož uzavření provází zásada dobrovolnosti. Zůstává otázkou, zda tyto povinnosti opravdu označovat nadále jako povinnosti, přestože mají spíše charakter doporučení.

Další kapitola se věnuje vyživovací povinnosti mezi manžely, která má zajistit manželům zásadně stejnou životní úroveň. Věnuje se vzniku a zániku této povinnosti společně s určením jejího rozsahu. Zánik vyživovací povinnosti mezi manžely může plynule navazovat na vznik vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manžely. Tato kapitola se věnuje i podmínkám, za kterých lze výživné mezi manžely i rozvedenými manžely přiznat.

Pátá kapitola pojednává o jednání manželů a to jak o zástupčím právu, tak o jednání v záležitostech rodiny. Klíčovou problematikou je zde interpretace pojmů „běžné záležitosti“ a „podstatné záležitosti“.

Šestá a sedmá kapitola se věnují potřebám rodiny. Zákon klade důraz na vzájemnou dohodu manželů, zejména ve stěžejních otázkách jako je bydlení rodiny. Nově občanský zákoník obsahuje ochranná ustanovení, která chrání zájmy rodiny v případě faktické odluky manželů. Manžel, který odešel z rodinné domácnosti, má povinnost přispívat na náklady takové domácnosti, avšak zákon nepomýšlí na situaci, kdy je jeden z manželů nucen i s dětmi odejít v důsledku chování druhého manžela a dochází tak k přemístění rodinné domácnosti. V tomto vidí autor závažné nedostatky, protože manželovi, který opustil druhého manžela, nevzniká podle všeho nárok na příspěvek domácnosti od tohoto manžela, protože ten rodinnou domácnost neopustil. Autor toto shledává v rozporu s dobrými mravy a navrhuje úpravu těchto ustanovení.

Osmá kapitola obsahuje právní úpravu bydlení manželů a rodiny. Rozebírá jednotlivé právní důvody bydlení a práva a povinnosti z nich vzniklé. Současně představuje novou soukromoprávní úpravu ochrany proti domácímu násilí, která umožňuje omezení či vyloučení práv manžela v obydlí bydlet.

Závěrem mohu konstatovat, že novelizace manželského práva přinesla zejména zkvalitnění ochrany zájmů rodiny před jednáním jednoho z manželů. Jako možnou příčinu zdrženlivosti ke vstupu do manželství, jsem shledala institut vyživovací povinnosti, který staví do role povinného primárně manžela a až po té rodiče, což má zásadní roli zejména ve studentských letech. Troufám si tvrdit, že manželství, které je opravdu postaveno na rovnosti a solidaritě tak, jak předpokládá zákon, lze považovat za manželství harmonické. Vzhledem k tomu, že zákonná úprava počítá i se situacemi, kdy se manželství ocitá ve zjevném rozvratu, neshledávám žádné závažné důvody pro odměřenost k institutu manželství. Pokud je manželství mezi mužem a ženou uzavřeno za účelem vytvoření hodnotného svazku obou partnerů, jsou zájmy obou z nich kvalitně chráněny.

10. Resume

This dissertation deals with the issues of law relations between man and wife, especially of their personal realm. It depicts the married state in its fundamental traits being peculiar to this type of human coexistence. It defines the main purpose of the married state and pays attention to law relations among man and wife and the family. In details it ruminates on man and wife's subjective personal obligations affecting further marital law relations, nevertheless they are typical for not being enforceable. This dissertation also deals with marital maintenance obligation and appraises the equality of its range determination. The acceptance of a new family law has brought about the addition of protective rules the aims of which is family interests' protection. This protection regulates spousal behaviour and duties. In conclusion we can say this protection has not been perfect so far. In case one of the married couple with a child is forced to leave the other one no obligations, which should lead to the support of child and family interests, follow. In view of these facts the author suggests making some alterations to rights and obligations of that spouse who abandoned the family household.

11. Přehled použitých pramenů

LITERATURA

ŠÍNOVÁ, Renáta a ŠMÍD Ondřej. *Manželství*, Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-7502-046-8.

VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK, *Aplikovaná sociální psychologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-269-6.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Právo proti domácímu násilí*. Vyd. 1. V Praze: C. H. Beck, 2011, s. 30. Beckova skripta. ISBN 978-80-7400-381-3.

NOVOTNÝ, Petr. *Nový občanský zákoník*. 1. vyd. Praha: Grada, 2014. Právo pro každého (Grada). ISBN 978-80-247-5167-2.

NOVÁ, Hana a Olga TĚŽKÁ. *Vyživovací povinnost: praktická příručka s judikaturou a vzory*. 1. vyd. Praha: Linde, 1995. ISBN 80-85647-84-2.

HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9.

HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a Radovan DÁVID. *Rodinné právo*. Vyd. 1. V Praze: C. H. Beck, 2015. Academia iuris, 7. ISBN 978-80-7400-552-7.

DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Vydání první, Praha: Wolters Kluwer, 2013. ISBN 978-80-7478-325-8.

HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-7239-192-5.

SOVOVÁ, Olga a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Rodina v novém soukromém právu: interdisciplinární právní pohled*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-569-1.

PLECITÝ, Vladimír. *Rukověť rodinného práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-529-6.

KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Rodina a výživné: vyživovací povinnost rodičů, dětí a dalších příbuzných*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2011. Praktik (Leges). ISBN 978-80-87212-84-4.

ŠEVČÍK, Ludvík. *Vyznejte se v rodinném právu: vybrané kapitoly z nového občanského zákoníku*. 1. vyd. Brno: BizBooks, 2014. ISBN 978-80-265-0221-0.

POLIŠENSKÁ, Petra. *Přehled judikatury ve věcech manželství: (s přihlédnutím k novému občanskému zákoníku)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. Judikatura (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-334-0.

HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ. *Rodinné právo*. Vyd. 1. V Praze: C. H. Beck, 2015. Academia iuris (C. H. Beck). ISBN 978-80-7400-552-7.

SENTA RADVANOVÁ, Michaela Zuklínová. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 1999. ISBN 9788071791829.

RADVANOVÁ, Senta. *O rodině, manželství a dětech*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1978. Populární právnícká knihovna

PLECITÝ, Vladimír. *Základy rodinného práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-139-7.

VESELÁ, Renata. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. ISBN 80-86432-48-3.

PRÁVNÍ PŘEDPISY

Zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 115/2006 Sb., zákon o registrovaném partnerství

Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce

Ústavní zákon č.2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník

Zákon č. 946/1811 Sb. z. s. Císařský patent – Obecný občanský zákoník rakouský

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

zákon č. 292/2012 Sb., zákon o zvláštních řízeních soudních

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

zákon č.40/1964 Sb., občanský zákoník

zákon č. 90/2012 Sb., zákon o obchodních korporacích

JUDIKATURA

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 12. 7. 2011, sp. zn.: II. ÚS 231/10-1,

In: CODEXIS [právní informační systém]. ATLAS Consulting

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 19. 12. 1977, sp. zn.: Cpj 36/77

In: CODEXIS [právní informační systém]. ATLAS Consulting

Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 5. 1. 2004, sp. zn. 10 Co

150/2004, In: CODEXIS [právní informační systém]. ATLAS Consulting

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 5. 2004, sp. zn. 30 Cdo 135/2004,

In: CODEXIS [právní informační systém]. ATLAS Consulting

Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 22. 6. 1965,

sp. zn.: 3 Co 266/65. In: CODEXIS [právní informační systém]. ATLAS

Consulting

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.4 1965, sp. zn. 22 Cdo 2201/2005,

In: CODEXIS [právní informační systém]. ATLAS Consulting

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 9. 1999, sp. zn. 2 Cdon 1980/97,
In: CODEXIS [právní informační systém]. ATLAS Consulting

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 1. 1970, sp. zn.: 5 Cz 110/67,
In: CODEXIS [právní informační systém]. ATLAS Consulting

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 2. 2004, sp. zn.: 20 Cdo 180/2003,
In: CODEXIS [právní informační systém]. ATLAS Consulting

Rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 16. 6. 1966,
sp. zn.: 7 Co 258/66 In: CODEXIS [právní informační systém]. ATLAS
Consulting [cit. 14. 3. 2016]

PERIODIKA

VLASTNÍK, Jiří. Některé připomínky k návrhu občanského zákoníku. *Bulletin
advokacie*. 2011, 2011(11)

WESTPHALOVÁ, Lenka; SPÁČIL, Ondřej. Nová právní úprava osobních vztahů
mezi manžely. *Právní rozhledy*. 2013, roč. 21, č. 6, s. 216

KŘEČEK, Stanislav. Bydlení manželů podle nové úpravy. *Rodinné listy*. 2012(4).

LUŽNÁ, Romana. Výživné rozvedeného manžela a po zrušení registrovaného
partnerství. *Právo a rodina*. 2011, 13(6).

KOVÁŘOVÁ, Daniela. Riziková místa rodinného práva. *Rodinné listy: rubrika
Události v právním světě*. 2013, (6)

HULMÁK, Milan. Některé problémy majetkových vztahů mezi manžely po
poslední novele zákona o rodině. *Právní rozhledy*. 2000, (4), s. 143.

HENDRYCHOVÁ, Michaela. Rodinné právo se zřetelem k majetkovému právu manželskému. *Obchodní právo*. 2013, (2).

LUŽNÁ, Romana. Zastupování manžela. *Právní rádce*. 2008, (10), s. 20-23.

ŠALAMOUN, Michal, Manželské povinnosti a jejich vykonatelnost. Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings, 1. edition. Brno: Masaryk University, 2009, ISBN 978-80-210-4990-1

KOVÁŘOVÁ, Daniela. Rodinné právo v novém občanském zákoníku. *Zpravodaj Jednoty českých právníků*. 2012, (3).

WESTPHALOVÁ, Lenka; SPÁČIL, Ondřej. Nová právní úprava osobních vztahů mezi manžely. *Právní rozhledy*. 2013, č. 6

INTERNETOVÉ ZDROJE

TELEC, Ivo a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. Výživné v novém občanském zákoníku. *Bulletin-advokacie* [online]. 2013 [cit. 2016-01-08]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/vyživne-v-novem-obcanskem-zakoniku>

RADVANOVÁ, Senta. Zdravé rodinné prostředí - jak pro koho. In *Acta iuridica olomucensis*, Vol. 1, 2005, No. 2, pp. 47-49, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, 2005. [online] Dostupné z: http://www.upol.cz/fileadmin/user_upload/Veda/AUPO/AUPO_Iuridica_Olomucensis_II.pdf [cit. 2016-03-25]

LUŽNÁ, Romana. Zastupování manžela. *Právní rádce* [online]. 2008 [cit. 2016-03-28]. Dostupné z: <http://pravniradce.ihned.cz/c1-29296810-zastupovani-manzela>

Nový občanský zákoník [online]. Důvodová zpráva. Dostupné z:
www.obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech [online]. Dostupné z:
www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/mezinar.pakt-obc.a.polit_.prava_.pdf

Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., zákon, kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím [online]. Dostupné z:
<http://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=13401> [14. 03. 2016]

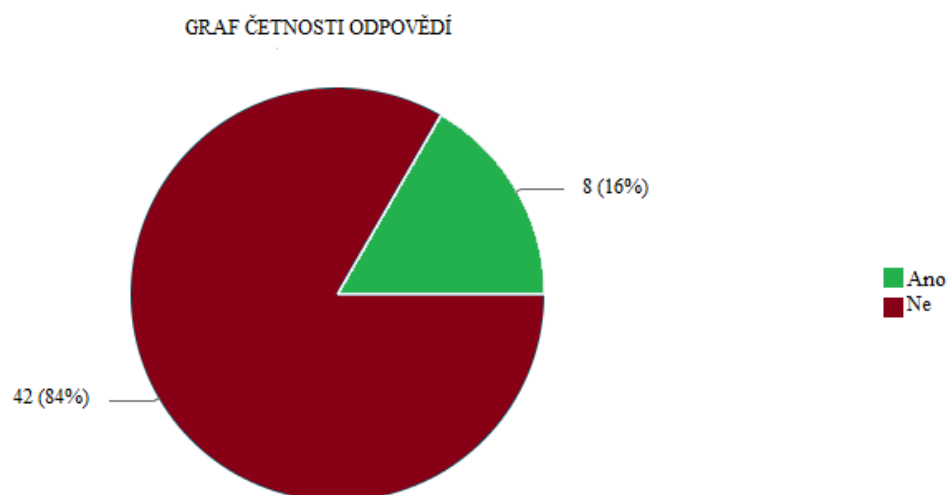
12. Přílohy

Příloha č. 1: Výsledky výzkumu mínění veřejnosti na téma potřebnost institutu manželství.

Otázka: Shledáváte manželství jako potřebný institut pro společné soužití?

Počet respondentů: 50

Věková kategorie respondentů: 19-35 let

Zdroj: *Vlastní zpracování*

Příloha č. 2: Vzor žaloby na přiznání výživného pro manželku za trvání manželství

Okresní soud v Kutné Hoře

Soudní 33
284 01 Kutná Hora

V Kutné Hoře dne 16. 7. 2007

Žalobkyně: Jitřina Prosilová, r. č.: 101010/1010
bytem Jarní 65, 284 01 Kutná Hora

Žalovaný: Lukáš Prosil, r. č.: 123456/0987
bytem Jarní 65, 284 01 Kutná Hora

Žaloba o výživné manželky

Přilohy dle textu

Navrhovatel je dle § 11 odst. 2 písm. c) zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích osvobozen od soudních poplatků

D v o j m o

I.

Manželství jsem s žalovaným uzavřela dne 29. 4. 2001 na Městském úřadě v Kutné Hoře. V obou případech se jedná o první manželství. Z manželství se nám narodil jeden společný nezletilý syn Pavel Prosil, r. č. 222222/2222, trvale bytem Jarní 65, 284 01 Kutná Hora.

Důkaz:

- ověřená kopie oddacího listu
- rodný list nezletilého Pavla Prosila

II.

Před 6 lety jsem při autonehodě utrpěla vážný úraz páteře. Díky tomuto úrazu mi byl v roce 2005 přiznán plný invalidní důchod v částce 7.600 Kč měsíčně. Vzhledem ke svému zdravotnímu stavu jiný zdroj příjmu nemám a ani si jej nemohu opatřit. Žalovaný si před 6 měsíci našel novou známost, doma se zdržuje jen občas, avšak vždy plně využívá všeho, co pro domácnost zajišťují ze svých příjmů. Do té doby jsme společně hospodařili, přičemž žalovaný dosahoval příjmu asi 25.000 Kč čistého měsíčně. Žalovaný mi od ledna 2007 již nepřispívá žádnou finanční částkou na domácnost, ani na syna a jeho stravu, školu, kroužky apod.

Důkaz:

- potvrzení ČSSZ o přiznání invalidního důchodu
- potvrzení o příjmech žalovaného
- výsledkem účastníků

III.

Vzhledem k tomu, že žalovaný odmítá plnit svou výživovací povinnost vůči mně, navrhuji, aby soud vydal tento

rozsudek:

- I. Žalovaný je povinen platit žalobkyni, počínaje dnem podání návrhu na zahájení řízení, výživné v částce 7.000,- Kč měsíčně předem, vždy do 5. dne v měsíci.
- II. Žalovaný je povinen nahradit žalobkyni náklady řízení.

Jitřina Prosilová